

VZNIK PRÁVA	5
Pramene práva	5
Právne zbierky a zákonníky	6
Právne vzťahy	7
Právna norma	8
Právny štát	10
SYSTEM PRÁVA	12
Zákonodarný proces	13
Verejný ochranca práv	14
PRÁVNA OCHRANA A ORGÁNY OCHRANY PRÁVA	15
Orgány ochrany práva	15
Prokuratúra	17
Ďalšie orgány ochrany práva	18
Eutanázia, interupcie, trest smrti	21
Eutanázia	21
Interupcie	21
Trest smrti	21
ŠTÁTNE PRÁVO	22
Ústava Slovenskej republiky	23
ĽUDSKÉ PRÁVA	26
Vývoj úpravy ľudských práv	27
OSN	28
Ďalšie organizácie ochrany ľudských práv	31
OBČIANSKE PRÁVO	33
právo vecné	33
záväzkové právo	35
Občianske súdne konanie	38
RODINNÉ PRÁVO	39
Manželstvo	39
Vzťahy medzi rodičmi a deťmi	41
Výživné	43
PRACOVNÉ PRÁVO	44
Pracovný pomer	46
Pracovná zmluva	47
Skončenie pracovného pomeru	49

Pracovní čas a čas odpočinku	51
Pracovní volno s náhradou mzdy	52

Vznik práva

- Vznik práva **súvisí so vznikom štátu**
- Symbolom práva je **Justícia** (rímska bohyňa) ktorá v pravej ruke zvierá meč, v ľavej váhy a má zaviazané oči.
- Pôvod slova ius (právo) nie je celkom jasný – môže byť zo slova ju =zaväzovať alebo od slova ius = justícia.
- **Znaky práva**
 - 1) Svojim vznikom je spojené so vznikom štátu, je zabezpečené štátnym donútením.
 - 2) Má celospoločenskú záväznosť = monizmus práva.
 - 3) Má presne stanovenú formu, vstupuje oficiálne do platnosti a má aj presne vymedzenú platnosť.
- **Právo** je súhrn všeobecne záväzných pravidiel správania sa potvrdených a vynutiteľných štátnou mocou.
- Právo poznáme :
 - a) objektívne – všeobecne záväzné právo
 - b) subjektívne – oprávnenie niečo mať, používať, žiadať, vplíva zo všeobecne záväzného práva a je ním chránené.

Pramene práva

- a) **materiálne** – materiálne podmienky života spoločnosti (etické, ekonomické, sociálne politické prírodné geografické, demografické podmienky)
- b) **formálne** -súčasnosť – republikové, komunálne právo
 - historické
 - 1) **právne obyčaje** – pravidlo správania sa, ktoré sa dlhodobým používaním ustálilo a ktoré štát používa ako právnu normu.(u nás niesu prameňom práva) Aby mohla byť právna obyčaj záväzná, musí spĺňať:
 - o jej dlhodobé a reálne zachovávanie určitou spoločnosťou
 - o určitosť obsahu práv a povinností, ktorých sa týka
 - o všeobecné presvedčenie obyvateľstva o jej záväznosti
 - 2) **normatívne akty** – všeobecne záväzné predpisy ako výsledok normotvornej činnosti subjektov tvorby práva. V SR sú prameňom práva najmä normatívne akty štátnych orgánov
 - 3) **Súdny precedens** – individuálny právny akt, ktorý nadobúda normatívny význam pri riešení dosiaľ neriešeného prípadu. U nás niesu prameňom práva.
 - 4) **Normatívna zmluva** – upravovanie len konkrétnych individuálnych vzťahov. Musí obsahovať ustanovenia aplikovateľné na viaceré prípady. Napr. kolektívna zmluva.
- **Právna kultúra** súhrn charakteristických rysov ktoré odlišujú skupiny právnych radov z hľadiska techniky, tvorby a realizácie práva.
 - a) **kontinentálny právna kultúra** – podkladom je zákon, sudy právo aplikujú, ale netvorí ho.
 - b) **Angloamerická právna kultúra**- podkladom je veľa normatívnych aktov a precedensov.Sudy právo nielen aplikujú,ale ho ajtvoria.

Právne zbierky a zákonníky

- **Urnamov kódex** – v tzv. katastrálnom zozname sa opisovali hranice štátu, dotýka sa hospodárskych vzťahov a rodinného práva, kráľ Urnam zaviedol titul Kráľ Summeru a Akkadu.
- **Chamurapiho zákonník** – text je vytesaný na dioritovej stéle v hlavnej Mardukovej svätyni, v hornej tretine je reliéf s obrazom chamurapiho, ktorí prijíma tabuľky zákona od Boha sediaceho na tróne. Text je písaný v stĺpcoch z prava do ľava, obsahuje 280 paragrafov. Sú tu zložité hospodárske, sociálne, rodinné, dedičské vzťahy, trestné a majetkové právo. „Pred tento obraz sa má dostaviť ten poškodený, ktorý si uplatňuje nejaký právny nárok“ „oko za oko zub za zub“
- **Zákon 12 tich tabúl** – uplatňuje vzťahy medzi plebejcami a Patricijmi.
- **Justiniánov kódex** – zozbierané texty rímskeho súkromného práva.
- **Code Civil** – Napoleónov zákonník.
- **Funkcie práva** – právo ovplyvňuje materiálna základňa, výroba a ekonomické statky.
 - 1) kultúrno-výchovná funkcia
 - 2) zabezpečenie ochrany a bezpečnosti štátu
 - 3) ochrana poriadku v štáte a politických a sociálnych práv a slobôd
 - 4) zabezpečenie dobrej medzinárodnej spolupráce
 - 5) iné
- v praktickom živote rozlišujeme právo:
 - a) **Prirodzené právo** – vyplýva z hodnoty človeka ako jednotlivca a z jeho dôstojnosti (právo na život, ochranu zdravia) má:
 - 1) **všeobecnú platnosť** (od narodenia pre všetkých)
 - 2) **nemennosť** (nemení sa so zmenou okolností)
 - 3) **poznateľnosť** (človek ho žije od detstva a je s ním stotožnený)
v niektorých obdobiach pod vplyvom verejnej mienky, vodcov sa môže jeho poznateľnosť zatemniť (vojna napr.)
 - b) **Pozitívne právo** – predstavuje predpisy, ktoré určuje príslušný štátny orgán. Malo by vychádzať z prirodzeného práva, ak to tak nieje = právny determinizmus. (napríklad dobrý skutok podľa prirodzeného práva môže byť podľa pozitívneho práva trestný)
- Správanie ľudí závisí od **právneho vedomia** = súhrn ideí, noriem, predstáv ľudí o práve, v ktorom sa prejavuje ich vzťah k právu, poznanie, hodnotenie, požiadavky v oblasti práva. Právne vedomie môže byť:
 - a) **de lege lata** (poznatky a predstavy o platnom práve)
 - b) **de lege ferenda** (hodnotiace alebo oceňujúce názory ľudí na platné právo z hľadiska jeho správnosti, spravodlivosti, objektivity..)
- **Právne skutočnosti** – viažu na seba vznik, zmenu, alebo zánik právneho vzťahu.
- **Právne konanie** (má vôľový charakter) v súlade s právom / protiprávne.
- **Právne udalosti** (nemajú vôľový charakter) v súlade s právom/ protiprávne

Právne vzťahy

- špecifický druh spoločenských vzťahov, sú to špecifické vzťahy upravené právom.
- **Subjekty právneho vzťahu** : Fyzické osoby, právnické osoby, štát, štátne orgány.
- **Právna subjektivita** – patrí sem
 - a) spôsobilosť na práva a povinnosti
 - b) Spôsobilosť na právne úkony
 - c) Deliktuálna spôsobilosť (15 r)
 - d) Procesná spôsobilosť
- **Objekt právneho vzťahu** – hodnoty hmotného, alebo nehmotného charakteru k čomu smeruje správanie subjektov právneho vzťahu. Sú to veci v hmotnej podobe, služby, nehmotné statky, právo (ak môže byť predmetom PV, právo užívať byt....)
- **Obsah právneho vzťahu** je nevyhnutnosť účastníka právneho vzťahu správať sa tak, ako to prikazuje norma.
 - a) povinnosť niečo dať (dare)
 - b) povinnosť niečo vykonať (facere)
 - c) povinnosť zdržať sa konania (non facere)
 - d) povinnosť niečo strpieť (pati)

- **Zastúpenie**: Zo zákona (rodičia zastupujú deti)
Na základe rozhodnutia štátneho orgánu (opatrovníctvo)
Na základe splnomocnenia

Právna norma

- **Je to pravidlo správania sa, ktoré upravuje správanie, postup, činnosť ľudí (FO), organizácií (PO) a štátu.**
- Je **stanovená štátnym orgánom** v stanovenej forme.
- Je **všeobecne záväzná**.
- Musí prikazovať, zakazovať, dovoliť.
- Musí byť **vyhlásená v zbierke zákonov SR**.
- Má svoju **platnosť a účinnosť** (legis vakančné obdobie = prázdniny zákona) Keď právna norma nadobudne účinnosť musí sa dodržiavať.
- Je **vynutiteľná štátnou mocou**. (poznáme aj normy nevynutiteľné = normy spoločenského správania, náboženské ...)

- **Štruktúra právnej normy**, je vnútorná usporiadanosť, vzájomná súvislosť jej častí. Používame trojčlánkovú štruktúru (trichotonomickú)
 - 1) **Hypotéza** – určuje okolnosti a podmienky za akých je subjekt povinný zachovať sa spôsobom určeným k dispozícii.
 - 2) **Dispozícia** – Určuje správanie príslušného subjektu v prípadoch keď nastali podmienky určené hypotézou. Tvorí jadro právnej normy, reguluje konanie ľudí.
 - 3) **Sankcie** – ustanovujú následky spojené s nedodržiavaním pravidla stanoveného v dispozícii.

- Poznáme aj koncepciu **zdvojenej právnej normy**:
 - 1) **Primárna hypotéza** – primárna podmienka na základe ktorej má nastať primárny následok.
 - 2) **Primárna dispozícia** – stanovuje čo má byť následkom. Ak primárny následok nenastane nastávajú nové podmienky...
 - 3) **Sekundárna hypotéza** – na jej základe sa stanovuje sekundárna dispozícia.
 - 4) **Sekundárna dispozícia**

- **Vlastnosti právnej normy**:
 - a) Závaznosť – vyplýva z platnosti a účinnosti.
 - b) Všeobecnosť – je pre všetkých.
 - c) Normatívnosť – úprava správania pomocou príkazov, zákazov, povolení...
 - d) Efektívnosť – minimálna miera rešpektovania.
 - e) Pôsobnosť – okruh ľudí ktorých sa PN týka (môže byť územná, časová atď.)
 - f) Štátne donútenie – ochrana jednotlivca a spoločnosti. Môže byť priame (preventívne formy pôsobenia, subjekt ich dodržiava sám), alebo nepriame (nútené plnenie PN (súdy) nieje to však totožné so sankciou.

- **Sankcie** :
 - a) Trestnoprávne – za porušenie normy (peňažné ...)
 - b) Občianskoprávne (náhrada škody)
 - c) Pracovnoprávne
 - d) Administratívno-právne...

- Sankcie môžeme **podľa zamerania** rozdeliť na :
 - a) Reparačné (náhrada)
 - b) Reštitučné (návrat vecí do pôvodného stavu)
 - c) Represívne
 - d) Satisfakčné (nemajetková ujma)

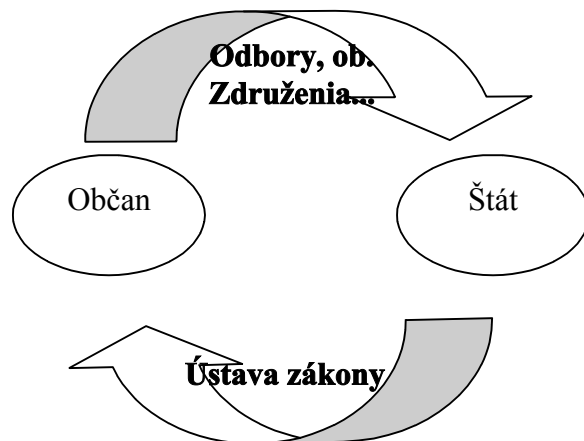
- **Delenie právnej normy :**
 - a) Ústavné
 - b) Zákonné
 - c) Podzákonné (nariadenia vyhlášky..)
 - d) Normatívne (neadresované, všeobecné)
 - e) Individuálne (konkrétne problémy)
 - f) Konštitutívne, právotvorné (vznik, zmena, zánik právneho vzťahu)
 - g) Deklaratórne (potvrdzujúce, konštatujúce, existencia, neexistencia právneho vzťahu)

Slovníček:

- ✓ Kodifikácia –usporiadanie právnych noriem tak, aby vzniklo zásadne celé odvetvie, výsledkom je kódex (zbierka)
- ✓ Uzancia – slušnosť, obyčaj
- ✓ Kurtoázia – správanie sa podľa diplomatického protokolu
- ✓ Právna komparastika – právna veda zoberajúca sa porovnávaním právnych systémov.
- ✓ Právna Hermeneutika - právna veda zoberajúca sa výkladom právnych noriem.
- ✓ Právo veta – právo prezidenta SR odoprieť súhlas s obsahom uznesenia NRSR.
- ✓ Kvórum – minimálny počet poslancov prítomných na prijatie uznesenia. 76 poslancov.
- ✓ Ratifikácia – akt, ak parlament potvrdí záväznosť podpísanej zmluvy
- ✓ Derogácia – skončenie účinnosti právnej normy.
- ✓ Legalita – stav spoločnosti ktorý je v súlade s právom.
- ✓ Imunita – beztrestnosť niektorých osôb.

Právny štát

- V štáte vládne právo, je to systém v ktorom vývoj a fungovanie štátu sú prioritne podmienené ústavou a systémom zákonov. Zákon je teda vládcom kt. prikazuje všetkým a každému. (**Nomos despotes**)
- Koncepcia právneho štátu funguje od 19. st. jeho realizácia až od storočia 20. teho.
- Nositeľom myšlienky právneho štátu bol politický liberalizmus, realizátorom boli liberálne a sociálno-demokratické strany.
 - **Liberály** tvrdia, že základ spoločnosti je občan, teda práva musia mať všetci občania.
 - **Sociálny demokrati** sa zameriavali na robotníkov, ktorí nemali v tomto období takmer žiadne práva (ani volebné)
- Po prvej svetovej vojne sa volebné právo rozšírilo takmer na celú populáciu = **všeobecné volebné právo**. Odvtedy sa vlády tvoria na základe volebných výsledkov.
- Bolopotrebné upraviť vzťahy medzi občanom a štátom.
- **Harold Laski** – všetci musia dodržiavať zákony, ak štátne orgány nedodržiavajú dohodnuté zásady vzniká situácia ktorá občanov oprávňuje odmietnuť poslušnosť štátu a postaviť sa na odpor. (**ins resistendi**)

Znaky právneho štátu:

- 1) moc sama seba obmedzuje vopred prijatými zákonmi.
- 2) Občan môže konať všetko čo zákon nezakazuje.
- 3) Dodržiavajú sa ľudské a občianske práva.
- 4) Vláda práva, všeobecne záväzného pravidla.
- 5) Človek nemá byť závislý od toho kto je pri moci, ale od zákona.
- 6) Právo zaväzuje nielen občanov, ale aj štát.
- 7) Najvyššie štátne orgány musia postupovať len v medziach zákona, na základe práva.
- 8) V štáte platí deľba štátnej moci.
- 9) Členovia spoločnosti majú právnu istotu, že nikto nemôže zasahovať do ich slobody (okrem prípadov kde to zákon predvída = trestné činy)
- 10) Existuje kontrola moci a systém ochrany práva.

- Základom každého právneho štátu je demokraticky prijatá **ústava, ktorá zaručuje** :
 - 1) Kompetencie štátnych orgánov a inštitúcií.
 - 2) Spôsob akým sa vytvárajú.
 - 3) Komu zodpovedajú za svoju činnosť (orgány ochrany práva to zaručujú = súdnictvo, ombudsman, prokuratúra, polícia)

- Každý musí mať garantované **právo na spravodlivý proces**:
 - a) Právo na sudcu.
 - b) Každý musí byť oboznámený o vznesení obvinenia
 - c) Musí mať právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam.
 - d) Nikoho nemožno odsúdiť bez toho, aby sa vyjadril vo všetkých skutočnostiach ktoré sa mu pokladajú za vinu.

- **Spravodlivý súdny proces** má tieto základné princípy:
 - 1) Polícia má prísne obmedzené práva.
 - 2) Nikoho nemožno zadržať bez jasného písomného obvinenia ktoré uvádza z akého porušenia zákona je podozrivý.
 - 3) Zadržaný musí byť oboznámený so svojimi právami.
 - 4) Platí zásada presunkcie neviny.
 - 5) Občanov nemožno nútiť aby svedčili proti sebe (vynútené priznanie)
 - 6) Nemožno dva razy trestať za ten istý čin.
 - 7) Kruté, ponižujúce tresty sú zakázané.
 - 8) Proti rozsudku súdu existujú opravné prostriedky.

- Právny štát môže fungovať na základe určitých **politických podmienkach**:
 - 2) Konsenzus medzi väčšinou a menšinou.
 - 3) Šanca na zmenu.
 - 4) Možnosť vzniku organizovaného nesúhlasu.
 - 5) Možnosť vyjadrovania občianskych postojov.
 - 6) Politická spravodlivosť.

System práva

- **Súhrn právnych noriem je systémom len vtedy, ak medzi právnymi normami existujú hierarchické väzby, t.j. usporiadanie právneho systému na základe právnej sily.**
- Právna sila určuje postavenie právnej normy v systéme práva. Umožňuje porovnávať právnu normu s inými právnymi predpismi, zistiť jej podriadenosť či nadradenosť, prípadne rovnaké postavenie.
- **Právna sila.** Normatívne právne akty majú rôznu právnu silu. **Právna sila je vlastnosť právnej normy, ktorá ju robí nadradenou nad inú právnu normu.**
- Podľa stupňa právnej sily delíme právne akty na:
 - **prvotné (primárne, originálne)** – ústava, ústavné zákony a zákony
 - **druhotné (sekundárne, odvodené)** – nariadenia vlády, vykonávacie vyhlášky ministerstiev, vyhlášky obcí a pod.
- **Právny systém** – tvoria platné právne normy, ktoré sú v právnom systéme usporiadané vertikálne (tvoria hierarchiu) a horizontálne. Právny systém každého štátu tvorí určitú štruktúru.
- **Poznáme tri základné druhy právnych systémov:**
 - a) **právny systém štátu, t.j.** právo platné vo vnútri štátu = vnútroštátne právo,
 - b) **medzinárodné právo** – upravuje vzťahy medzi štátmi,
 - c) **veľké právne systémy niektorých štátov** – slúžia ako prameň práva, určitý vzor či ideál. Napr. kontinentálny právny systém v Európe, angloamerický, socialistický a pod.
- **Právny poriadok** - je **súhrn všetkých prameňov práva, ktoré platia v určitom štáte.** Každý štát má svoj vlastný právny poriadok a vyžaduje jeho dodržiavanie od vlastných občanov aj cudzincov, ktorí žijú na území štátu. Každý je taktiež viazaný právnym poriadkom svojho štátu, aj keď sa zdržuje na území iného štátu, pokiaľ sa nedostáva do rozporu s jeho právnym poriadkom.
- **Je súhrn platných právnych noriem v určitom štáte. Jeho súčasťou sú relatívne samostatné súbory právnych noriem, ktoré upravujú právne vzťahy v jednotlivých oblastiach života - odvetvia práva.**
- Časť odvetví **patrí do verejného práva, druhá časť do súkromného práva.** **Domitius Ulpianus**, známy rímsky právnik, ich rozlíšil nasledovne: „Verejné právo je to, ktoré vyjadruje záujmy štátu a súkromné to, ktoré vyjadruje záujmy jednotlivcov, sú niektoré veci verejne prospešné, niektoré súkromné.“
 - **Verejné právo** je charakterizované úpravou medzi štátnymi orgánmi a subjektami na princípe nadriadenosti a podriadenosti (subordinácie). Vyznačuje sa záväznosťou (kogentnosťou). Do verejného práva zaraďujeme:
 - a) ústavné (štátne) právo
 - b) správne právo
 - c) finančné právo
 - d) trestné právo
 - e) procesné právo

- **Súkromné právo** upravuje vzťahy subjektov občianskej spoločnosti na princípe ich vzájomnej rovnosti a nezávislosti. Zaraďujeme sem:
 - a) občianske právo
 - b) rodinné právo
 - c) obchodné právo
 - d) autorské...
- Zmiešaný charakter má **pracovné právo**. Úpravy v oblasti verejného a súkromného práva sa v praxi prelínajú a na seba navzájom nadväzujú.

Zákonodarný proces

- 1) **navrhovateľ návrhu zákona** – Môže byť vláda SR, poslanci, alebo výbor NRSR- majú právo zákonodarnej iniciatívy, musí mať paragrafné znenie a dôvodovú správu.
- 2) **Predseda NRSR** – ak návrh zákona nespĺňa predpísané náležitosti, ktoré rokovací poriadok a legislatívne pravidlá tvorby zákonov, predseda NRSR ho vráti navrhovateľovi na prepracovanie. Návrh sa podáva písomne, alebo v elektronickej podobe.
- 3) **I. čítanie**: schôdza NRSR – národná rada vedei o návrhu všeobecnú rozpravu a hlasovaním rozhoduje či:
 - a) návrh vríti navrhovateľovi na dopracovanie
 - b) nebude pokračovať v rokovaní o návrhu
 - c) návrh prerokuje v druhom čítaní.

Návrh zákona musia dostať poslanci najmenej 15 dní pred schôdzou. Návrh zákona uvedie navrhovateľ. Po ňom vystúpi spravodajca, ktorého určí gestorský výbor.
- 4) **II. čítanie výbory** – o návrhu zákona rokujú výbory, ktorým bol pridelený v I. čítaní, majú na to 30 dní.
- 5) **II. čítanie gestorský výbor** (vypracuje spoločnú správu, určí spravodajcu) zjednocuje stanoviská výborov, ktoré o návrhu zákona rokovali, a podáva o nich informáciu NRSR
- 6) **II. čítanie schôdze NRSR** – na každý návrh musí byť minimálne 15 poslancov. Národná rada rokuje o návrhu zákona v podrobnej rozprave a hlasuje o predložených pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhoch. Hlasovaním rozhodne či:
 - a) návrh vráti navrhovateľovi na dopracovanie
 - b) odloží rokovanie o návrhu zákona
 - c) nebude pokračovať v rokovaní o návrhu
 - d) bude pokračovať v rokovaní o návrhu zákona
- 7) **III. Čítanie schôdze NRSR** – hlasuje o návrhu zákona ako o celku. Ak je potrebné urobiť v návrhu zmeny, vráti ho do niektorého zo štádií II čítania. (treba na to 30 poslancov)
- 8) **Prezident SR** – ak vráti zákon prezident zákon musí byť schválený vyšším počtom poslancov. U nás zákon podpisuje: Prezident (veto 15 dní), Predseda NRSR (do 7 dní), predseda vlády, príslušný minister.

Verejný ochranca práv

- Ombudsman slúži všetkým.
- Volí sa na 5 rokov NRSR, musí mať minimálne 35 rokov.
- Je dôležitý pri konaní, po rozhodnutí, alebo činnosti orgánov verejnej správy.
- Rozsah pôsobnosti:
 - a) môže prešetrovať podnety
 - b) je oprávnený z vlastnej iniciatívy prešetrovať postup orgánov verejnej správy.
- Spôsob činnosti:
 - a) podáva upozornenia orgánom verejnej správy
 - b) podáva podnety na zmenu všeobecne záväzných právnych predpisov
 - c) prešetruje postup orgánov verejnej správy
 - d) podáva návrh na začatie právneho konania
 - e) vypracúva správy o svojej činnosti
- Podnet môže byť podaný:
 - a) písomne
 - b) faxom
 - c) e-mailom
 - d) telefonicky
 - e) osobne
- Z podnetu musí byť zjavné :
 - a) kto ho podáva
 - b) proti ktorému orgánu verejnej správy smeruje
 - c) opis podstatných skutočností

Právna ochrana a orgány ochrany práva

- Spolu s uplatňovaním práva zákonite dochádza aj k jeho ohrozovaniu a porušovaniu. Preto štát vytvoril určitý kontrolný systém, ktorý sa v prípade porušenia zákona usiluje o opätovné obnovenie právneho stavu.
- **Medzi záruky (garancie) ochrany práva patrí:**
 - a) zabezpečenie súladu všetkých právnych predpisov s ústavou,
 - b) nezávislosť súdnictva,
 - c) opravné prostriedky proti rozhodnutiam,
 - d) petičné právo,
 - e) štátna a spoločenská kontrola,
 - f) úrad ombudsmana.

Orgány ochrany práva

- **Súdny systém** – vo vyspelých demokratických krajinách chráni dodržiavanie práva. Súdny sú zriadené štátom ako **nestranné a nezávislé inštitúcie**. **Sudcovia sa pri svojom rozhodovaní riadia iba platnými zákonmi.**
- Každý občan, ktorý sa domnieva, že bolo porušené jeho právo, má možnosť domáhať sa nápravy na súde. Na súde je taktiež možné požadovať rozhodnutie o tom, že občanovi isté právo prislúcha bez ohľadu na iného občana. Na druhej strane pred súd môže byť povolaný ten, kto porušil právo – súd potom rozhoduje o jeho vine.
- Základným prameňom pre súdnictvo je **Ústava SR a Zákony o súdoch a sudcoch**.
- Podľa povahy vecí, ktoré sú pred súdom prerokovávané, sa rozlišujú **tri základné typy súdov**:
 - **civilné** (obchodné a správne) – napr. rozvod manželstva;
 - **trestné** – prerokovávajú trestné činy (lúpež, vražda, podvod apod.);
 - **vojenské**.
- **Sústava súdov** - súdy tvoria hierarchicky usporiadanú sústavu. Medzi jej úrovňami existujú vzťahy nadriadenosti a podriadenosti:
 - **Najvyšší súd** – vrcholný súdny orgán, sleduje rozhodnutia súdov a zaisťuje zákonnosť, rozhoduje o mimoriadnych opravných prostriedkoch, skúma zákonnosť rozhodnutí orgánov štátnej správy.
 - **Všeobecné súdy** – krajské a okresné – rozhodujú v občianskoprávných, obchodnoprávných, správnych a trestnoprávných záležitostiach. Krajské súdy fungujú ako tzv. odvolacia inštancia.
 - **Špeciálny súd** – má postavenie súdu vyššieho stupňa. Jeho nadriadeným súdom je Najvyšší súd.
- Samostatnú súčasť súdnej organizácie okrem všeobecných súdov predstavuje **Ústavný súd SR**, ktorý dohliada na dodržiavanie ústavnosti v krajine. Rozhoduje napr. o zrušení zákonov, či sú v rozpore s ústavným zákonom alebo medzinárodnými zmluvami, ako aj o sťažnostiach jednotlivcov na porušenie ústavných práv a slobôd. Proti rozhodnutiu Ústavného súdu nie je možné podať odvolanie.

- Sudcovia rozhodujú v tzv. **senátoch**. **Senáty okresného súdu sa skladajú zo sudcu a dvoch prísediacich. Senát krajského súdu sa skladá:**
 - z dvoch sudcov, z ktorých jeden je predsedom, a troch prísediacich, ak rozhodujú ako súdy prvého stupňa v trestných veciach;
 - z predsedu a dvoch sudcov v ostatných prípadoch.
- Sudca, prokurátor, advokát, ani notár **nesmú vykonávať žiadnu inú verejnú ani zárobkovú funkciu**. Výnimkou je pedagogická, vedecká a umelecká činnosť. Sú povinní **zachovávať mlčanlivosť** o skutočnostiach, ktoré sa dozvedeli pri výkone svojho povolania.
- Na osobu sudcu sa kladú veľké nároky. Smie ním byť **iba bezúhonný občan starší ako 30 rokov s vysokoškolským právnickým vzdelaním, ktorý absolvoval justičnú skúšku**. Sudca sa svojej funkcie ujíma zložením sľubu. **Sudcov vymenúva prezident na návrh Súdnej rady bez časového obmedzenia.**
- Sudcov Ústavného súdu SR vymenúva na 12 rokov prezident SR z dvojnásobného počtu osôb navrhnutých NR SR (13 sudcov). Predsedu a podpredsedov Najvyššieho súdu SR volí zo sudcov Najvyššieho súdu SR prezident na 5 rokov, a to najviac na dve po sebe idúce obdobia.

NR SR sudcu **odvolá**:

- na základe právoplatného odsudzujúceho rozsudku pre úmyselný trestný čin,
- na základe disciplinárneho rozhodnutia pre čin, ktorý je nezlučiteľný s výkonom funkcie sudcu.

NR SR **môže** sudcu **odvolať**:

- ak mu zdravotný stav dlhodobo nedovoľuje riadne vykonávať sudcovské povinnosti,
- ak dosiahol vek 65 rokov.

Prokuratúra

- Je štátny úrad, ktorý sa okrem súdov významne podieľa na právnej ochrane, chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických i právnických osôb a štátu.
- Orgány štátneho zastupiteľstva **upozorňujú na nezákonnosti, stíhajú trestné činy, dohliadajú na dodržiavanie zákonov a pod.**
- **Podstatou činnosti prokurátora je** oblasť trestného konania: má rozhodujúcu úlohu v prípravnom konaní, v mene štátu podáva obžalobu a pri súde zastupuje štát. Prokuratúra v prípravnom konaní spolupracuje s vyšetrovateľmi, rozhoduje, či má trestné konanie pokračovať, alebo má byť zastavené, dáva predbežný súhlas na zadržanie páchateľa, podáva návrh na zatknutie a vzatie obvineného do väzby, na vykonanie domovej prehliadky a pod.
- **V občianskoprávných veciach** vystupuje iba okrajovo (napr. podáva návrh na začatie konania vo veci popretia otcovstva, vyhlásenia za mŕtveho, vstupuje do konania o zbavení spôsobilosti na právne úkony a pod.).
- Sústava úradov prokuratúry SR:
 - 1) **Generálna prokuratúra SR** – je najvyšším orgánom v sústave orgánov prokuratúry, jej súčasťou je Úrad špeciálneho prokurátora na odhaľovanie a trestné stíhanie korupcie a organizovaného zločinu a vojenská súčasť generálnej prokuratúry;
 - 2) **krajské prokuratúry**, ktoré sú nadriadené okresným prokuratúram vo svojom územnom obvode;
 - 3) **okresné prokuratúry a vojenské obvodné prokuratúry.**
- Generálneho prokurátora SR **vymenúva a odvoláva na návrh NR SR prezident SR. Funkčné obdobie generálneho prokurátora je 7 rokov.** Prokurátorov vymenúva generálny prokurátor na dobu neurčitú.
- Sídla a obvody úradov prokuratúry sa zhodujú so sídlami a obvody súdov.
- Generálny prokurátor u nás - Dobroslav Trnka

Ďalšie orgány ochrany práva

- Ku ochrane práv a záujmov jednotlivcov prispievajú okrem súdov a prokuratúry aj advokáti, notári, daňoví poradcovia, komerční právnici, polícia, ombudsman... Ich úlohou je poskytovať právnu pomoc tým, ktorí sa v komplikovanom právnom systéme nie celkom orientujú. Právna pomoc znamená zastupovanie, obhajobu v trestných veciach, spisovanie listín o právnych veciach, poskytovanie právnych rád a pod.
- Právnu pomoc v celom rozsahu poskytujú iba **advokáti**. Sú oprávnení svojich klientov zastupovať pred súdmi a ostatnými orgánmi. V trestnom konaní môže ako obhajca zastupovať obvineného iba advokát. **Úlohou advokátov je:**
 - a) **pomáhať uskutočňovať právo občanov na obhajobu a chrániť ostatné práva a záujmy občanov v súlade s ústavou a zákonmi,**
 - b) **obhajovať občanov v trestnom konaní,**
 - c) **zastupovať občanov a právnické osoby pred súdmi, štátnymi orgánmi a inými právnymi subjektmi,**
 - d) **vyhotovovať a spisovať zmluvy, podania a iné listiny,**
 - e) **udeľovať právne rady,**
 - f) **vypracúvať stanoviská, analýzy, rozborý k rôznym právnym problémom.**
- Každý advokát musí byť zapísaný do **zoznamu advokátov**, ktorý vedie **Slovenská advokátska komora** so sídlom v Bratislave. Musí podať písomnú žiadosť a musí byť
 - a) **plne spôsobilý na právne úkony,**
 - b) **musí mať vysokoškolské právnické vzdelanie,**
 - c) **musí mať vykonanú päťročnú právnickú prax, z toho najmenej tri roky ako advokátsky koncipient,**
 - d) **zložiť advokátsku skúšku,**
 - e) **byť bezúhonný**
 - f) **zložiť sľub do rúk predsedu komory.**
- Zákon umožňuje aj vyčiarknutie zo zoznamu.
- V oblasti súkromného práva majú významné postavenie v rámci ochrany práv **notári**. K ich činnosti patrí **spisovanie verejných listín o právnych úkonoch (napr. závet, dôležité zmluvy...), osvedčovanie právne významných skutočností a vyhlásení, t.j. vidimácia (overovanie zhody kópie alebo opisu s originálnou listinou), overenie (legalizácia) podpisu určitej osoby, osvedčovanie priebehu losovania a pod.**
- **Notári môžu prijímať do úschovy cenné listiny, vykonávať funkciu správcu majetku a vykonávať jednotlivé úkony v dedičskom konaní.**
- Notárske úrady zriaďuje minister spravodlivosti v obvodoch okresných súdov. Taktiež menuje jednotlivých notárov (na rozdiel od advokátov a daňových poradcov). Na výkon úradu notára je nutný zápis v Notárskej komore SR, ktorá uskutočňuje dohľad nad činnosťou svojich členov.
- Za notára môže byť vymenovaný:
 - 1) **je plne spôsobilý na právne úkony,**
 - 2) **získal vysokoškolské právnické vzdelanie,**
 - 3) **je bezúhonný,**
 - 4) **vykonal päťročnú právnickú prax, z toho najmenej 2 roky notársku prax,**
 - 5) **zložil notársku skúšku.**

- **Komerční právníci** poskytujú právnu pomoc fyzickým a právnickým osobám, najmä vo veciach podnikateľskej činnosti.
- Právnu pomoc a finančno-ekonomické rady vo veciach daní, odvodov a poplatkov a iných daňových záležitosti ponúkajú **daňoví poradcovia**. Môžu zastupovať svojho klienta pri komunikovaní s daňovým úradom (napr. daňové priznanie).
- Nezávislým orgánom právnej ochrany je **verejný ochranca práv**. Na Slovensku bol tento inštitút zriadený v zmysle zákona č. 564/2001 Z.z. o verejnom ochrancovi práv. Ochranca pôsobí v oblasti ochrany práv občanov pred nečinnosťou orgánov verejnej správy, respektíve pred negatívnymi dôsledkami činnosti štátnych orgánov, pokiaľ je činnosť týchto orgánov v rozpore s právom a nezodpovedá princípom demokratického právneho štátu. Verejný ochranca práv je volený NR SR na obdobie 5 rokov. Kandidáta musí navrhnúť najmenej 15 poslancov. Môže ním byť zvolený občan SR, ktorý v deň voľby má aspoň 35 rokov, nesmie byť príslušníkom žiadnej politickej strany ani politického hnutia. Pôsobnosť verejného ochrancu práv sa vzťahuje na orgány štátnej správy, orgány miestnej samosprávy, právnické osoby a fyzické osoby, ktoré podľa osobitného zákona rozhodujú o právach a povinnostiach fyzických a právnických osôb v oblasti verejnej správy. Pôsobnosť ochrancu sa nevzťahuje na NR SR, prezidenta, vládu, Ústavný súd SR, Najvyšší kontrolný úrad, spravodajské služby, na rozhodovacie právomoci vyšetrovateľov Policajného zboru, prokuratúru a súdy. (U nás – Pavol Kandráč)
- **Komora exekútorov a súdni exekútori** Slovenská komora exekútorov je stavovskou organizáciou exekútorov, ktorá je súčasťou Medzinárodnej únie súdnych exekútorov so sídlom v Paríži. Postup exekútorov pri vykonávaní exekúcie upravuje **exekučný zákon**. Exekútori sú štátom splnomocnené osoby, ktoré na návrh oprávneného subjektu **zabezpečujú nútený výkon súdnych rozhodnutí**.
- **Najvyšší kontrolný úrad a iné kontrolné orgány štátnej správy** upravuje ho druhý oddiel tretej hlavy ústavy. Je to nezávislý orgán vykonávajúci **kontrolu hospodárenia s rozpočtovými prostriedkami, so štátnym majetkom, majetkovými právami a pohľadávkami štátu**. Predsedu NKÚ volí a odvoláva NR SR. Kontrola spočíva v porovnaní žiaduceho stavu s faktickým stavom a v prijatí opatrení na odstránenie prípadného nesúladu.
- **Policajný zbor SR** je ozbrojeným bezpečnostným zborom, ktorý plní úlohy vo veciach vnútorného poriadku a bezpečnosti. Jeho činnosť kontroluje NR SR a vláda. Policajný zbor sa vo svojej činnosti riadi zákonom NR SR o Policajnom zbore č. 171/1993 Z.z. **Policajný zbor plní tieto úlohy:**
 - chráni život a bezpečnosť osôb a majetku, osobnú bezpečnosť „určených osôb“ a ochranu určených objektov,
 - odhaľuje trestné činy a zisťuje ich páchatel'ov,
 - spolupôsobí pri odhaľovaní daňových únikov a nezákonných finančných operácií,
 - vykonáva vyšetrovanie a vyhľadávanie o trestných činoch,
 - vedie boj proti terorizmu,
 - zabezpečuje ochranu štátnych hraníc,
 - spolupôsobí pri zabezpečovaní verejného poriadku,
 - dohliada na bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky,
 - odhaľuje priestupky,
 - vykonáva pátranie po osobách....

- Policajný zbor tvorí: **služba kriminálnej polície, služby poriadkovej polície, služby ochrany objektov, služby cudzineckej polície, služby osobitného určenia. Zvláštnymi službami PZ sú služba ochrany určených osôb a služba finančnej polície, inšpekčná služba. Samostatnou súčasťou sú úrady vyšetrovania** – do funkcie vyšetrovateľa možno vymenovať len príslušníka PZ, ktorý dosiahol 24 rokov, má VŠ právnické vzdelanie a ako čakaťel vykonal záverečnú vyšetrovateľskú skúšku. Dĺžka čakaťel'skej praxe je jeden rok a vykonáva ju na prokuratúre, na súde alebo v advokácii.
- Útvary PZ, zvláštnych služieb i úrady vyšetrovania zriaďuje minister vnútra.
- **Oprávnenia policajta**
 - požadovať potrebné vysvetlenie od osoby, ktorá môže prispieť k objasneniu skutočností dôležitých pre odhalenie trestného činu alebo priestupku,
 - požadovať preukázanie totožnosti,
 - oprávnenie na zaistenie osoby, oprávnenie na zaistenie cudzinca,
 - oprávnenie na predbežné zaistenie vecí,
 - odňať zbraň
 - oprávnenie na zastavenie a prehliadku dopravného prostriedku,
 - oprávnenie pri zaistovaní bezpečnosti určených osôb,
 - pri zabezpečovaní ochrany štátnych hraníc,
 - zakázať vstup na určené miesto,
 - uzatvoriť verejne prístupné miesta
 - otvoriť byt, ak je dôvodná obava, že je ohrozený život, zdravie osoby, či hrozí závažná škoda.
- **Donucovacie prostriedky policajtov** - hmaty, chvaty, údery a kopy sebaobrany, putá, služobný pes, kôň, zastavovací pás na zastavenie dopravného prostriedku, špeciálna vodná striekačka, hrozba zbraňou, úder strelnou zbraňou, varovný výstrel do vzduchu, zbraň...Policajt je povinný osobu, proti ktorej zakročuje vyzvať, aby upustila od protiprávneho konania s výstrahou, že použije niektorý z donucovacích prostriedkov.
- Zaistenie osoby nesmie trvať viac ako 48 hodín od obmedzenia osobnej slobody.

Eutanázia, interupcie, trest smrti

Eutanázia

- Povolená v **Holandsku od roku 1984**
- Lekár nemá byť potrestaný ak boli dodržané podmienky:
 - a) žiadosť musí mať (dobrovoľnosť, uváženosť, trvalosť)
 - b) pacientova choroba nemusí byť smrteľná, ale vážna
 - c) utrpenie pacienta je neprijateľné
 - d) pacient musí byť vyšetrený ďalšími lekármi
- Povolená je ďalej v **Severnom teritóriu Austrálie od roku 1995.**
 - a) žiadosť musí mať (dobrovoľnosť, uváženosť, trvalosť)
 - b) pacientova choroba musí byť smrteľná,
 - c) na rozhodnutie treba ešte ďalšieho lekára, kt nieje v príbuzenskom vzťahu a je z inej nemocnice.
 - d) Musí sa vykonať do 48 hodín.

Interupcie

- **Na základe zákona č. 73/1986**
- **Paragraf 227 Zákon o umelom prerušení tehotenstva.**
- Tresty:
 - o nelegálne prerušenie tehotenstva (1 rok)
 - o spôsobená ujma alebo smrť matky (1 – 5 rokov)
 - o prerušenie tehotenstva pre zárobok (5 – 12 rokov)
- Treba písomnú žiadosť, môže sa robiť do 12 týždňov od oplodnenia, nebránia tomu zdravotné dôvody.
- Z genetických dôvodov do 24 týždňov.

Trest smrti

- V minulosti najčastejšie obesenia alebo zastrelenie, v súčasnosti smrteľnou injekciou.
- Po 2 Svv bolo u nás popravených 257 ľudí pre politické delikty.
- Používa sa v 94 krajinách sveta.
- **U nás bol zrušený v roku 1991** (Dohovor o základných ľudských právach a slobodách)
- **Zástancovia** trestu smrti – **mortalicionisti**
- **Odporcovia** trestu smrti - **abolicionisti**

Štátne právo

- Štátne právo je súčasťou jednotného systému práva. Tvorí relatívne samostatné odvetvie práva. Normy štátneho práva upravujú základné, rozhodujúce a najvýznamnejšie spoločenské vzťahy. Sú to **spoločenské vzťahy**:
 - ktoré vznikajú v procese uskutočňovania moci ľudu a súvisia so vznikom, tvorbou a činnosťou najvyšších štátnych orgánov,
 - ktoré súvisia s bezprostredným uskutočňovaním moci ľudu (referendum, plebiscit),
 - spojené s postavením občanov v štáte a spoločnosti (vyjadrené obsahom a rozsahom občianskych práv),
 - ktoré vyjadrujú postavenie medzi národmi, národnosťami a etnickými skupinami v štáte, spojené s vývojom vlastníckych vzťahov a charakterom národného hospodárstva,
 - vyplývajúce z výstavby a činnosti štátnych a samosprávnych orgánov,
 - spojené s medzinárodným postavením štátu a spoločnosti.
- Uvedené vzťahy majú určujúci význam pre každého občana, národ, národnosť, pre charakter, podstatu a funkcie štátu. Keďže normy štátneho práva upravujú takéto základné spoločenské vzťahy, **štátne právo je základné odvetvie celého právneho poriadku.**
- Vedúce postavenie štátneho práva je dané tým, že ústava a ústavné zákony sú normami najvyššej právnej sily a sú právne záväzné pre normy ostatných právnych odvetví a zákonodarný orgán má povinnosť a právomoc vydávať zákony pre všetky právne odvetvia.
- **Štátoprávne vzťahy sú spoločenské vzťahy, ktoré sú upravené normami štátneho práva.** Môžu vzniknúť, meniť sa a zaniknúť iba na základe noriem štátneho práva.
Tvoria ich:
 1. **Subjekty štátoprávnych vzťahov** - ľud, štát, štátne orgány, št. organizácie, politické strany, hnutia, spolky a jednotliví občania.
 2. **Oprávnenia a povinnosti** - obsah štátoprávnych vzťahov. Sú presne vymedzené pre jednotlivé subjekty (obrana, mena a pod. prináležia iba štátu, iba politické strany majú právo navrhovať kandidátov...).
 3. **Objekt úpravy** - objektom štátoprávneho vzťahu je výsledok, ku ktorému smerujú oprávnenia a povinnosti subjektov. Napríklad objektom štátoprávnych vzťahov medzi NR SR a vládou SR je zodpovednosť vlády Národnej rade SR, objektom vzťahov medzi štátom a občanom je ústavná úprava základných práv a slobôd a pod.
- **Pramene štátneho práva** - všetky právne normy, ktoré upravujú základné spoločenské vzťahy a inštitúty. Prameňmi štátneho práva v SR sú:
 - a) ústava a ostatné ústavné zákony
 - b) zákony SR
 - c) rozhodnutia prezidenta
 - d) nariadenia vlády
 - e) všeobecne záväzné nariadenia orgánov miestnej štátnej správy
- Tieto právne predpisy sú prameňom štátneho práva iba v tom prípade, ak upravujú základné spoločenské vzťahy (napr. z obyčajných zákonov je to zákon do o voľbách do NR SR, o pol. stranách...)

- **Systém štátneho práva je určený zákonom - ústavou. Tvoria ho:**
 - základy spoločenského zriadenia (pluralitný politický a hospodársky systém),
 - základy právneho postavenia občanov,
 - základy národno-štátneho zriadenia vrátane územného členenia,
 - postavenie, štruktúra, právomoc a vzťahy medzi štátnymi orgánmi,
 - postavenie orgánov miestnej štátnej správy a územnej samosprávy,
 - štátne symboly.

Ústava Slovenskej republiky

- 1.9. 1992 bola prijatá.
- 1.10.1992 – vstup do platnosti
- 1.1.1993 – účinnosť
- Má preambulu, 9 hláv, 156 článkov

I. Hlava

1. **oddiel:** Základné ustanovenia. „ Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo“
2. **oddiel:** Štátne symboly – znak, vlajka, pečať, hymna.
3. **oddiel:** Hlavné mesto SR – Bratislava

II. Hlava: základné práva a slobody

1. **oddiel: Všeobecné ustanovenia** „ Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti aj právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. “
2. **oddiel: Základné ľudské práva a slobody** „ Každý má spôsobilosť na práva “, právo na život, osobná sloboda, slobody pohybu, pobytu...
3. **oddiel: Politické práva** – sloboda prejavu, zákaz cenzúry, petičné právo, právo zhromažďovania.
4. **oddiel: Práva národnostných menšín a etnických skupín** – právo na vzdelanie v ich jazyku, právo používať ich jazyk v úradnom styku...
5. **oddiel: Hospodárske, sociálne a kultúrne práva** – slobodná voľba povolania, ochrana zdravia, právo na vzdelanie.
6. **oddiel: Právo na ochranu Živ prostredia a kultúrneho dedičstva**
7. **oddiel: Právo na súdnu a inú právnu ochranu**
8. **oddiel: Spoločné ustanovenia k 1 a 2 hlave.**

III. Hlava:

1. **oddiel: Hospodárstvo SR** – sa zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky. NBs, SR je colné územie štátu, rozpočet, dane a poplatky...
2. **oddiel: Najvyšší kontrolný úrad SR** – je to nezávislý kontrolný úrad hospodárenia s prostriedkami rozpočtov, majetkom štátu, majetkom obcí a VÚC, majetkami za ktoré SR prevzala záruku. V čele je predseda (volí ho NRSR)

IV. **Hlava: Územná samospráva** – základom územnej samosprávy je obec. Územnú samosprávu tvorí obec a VÚC (práv os.) Orgány obce sú: starosta, obecné zastupiteľstvo. Orgány VÚC: zastupiteľstvo VÚC, predseda VÚC.

V. **Hlava: Zákonodarná moc**

1. oddiel NRSR – ústavný a zákonodarný orgán SR, treba nadpolovičnú väčšinu. Má 150 poslancov volených na 4 roky (21 rokov skladajú sľub)

Pôsobnosť NRSR:

- a) uznávať sa na ústave, ústavných zákonoch,
- b) rozhoduje o návrhu vyhlásenia referenda,
- c) vyslovuje súhlas pred ratifikáciou medzinárodnej zmluvy o ľudských právach,
- d) zriaďuje ministerstvá a orgány štátnej správy
- e) kontroluje činnosť vlády,
- f) schvaľuje štátny rozpočet,
- g) volí a odvoláva predsedu NKÚ..

Pôsobnosť predsedu NRSR:

- a) zvoláva schôdze,
- b) podpisuje zákony,
- c) prijíma sľuby poslancov,
- d) vyhlasuje voľby do NRSR, prezidenta a VÚC
vyhlasuje ľudové hlasovanie

2. **oddiel: Referendum**- volí sa od 18 rokov, vyhlasuje ho prezident do 30 dní od vtedy, ako mu bola odovzdaná petícia občanov z 350 000 podpismi, alebo uznesenie parlamentu. Musí sa konať od vyhlásenia do 90 dní (nesmie to však byť 90 dní pred voľbami) Referendum je platné ak sa ho zúčastní viac ako ½ oprávnených voličov. Nemôže sa týkať: št. rozpočtu, daní a odvodov, základných ľudských práv. O tej istej otázke najskôr za tri roky.

VI. **Hlava: Výkonná moc**

1. **oddiel – Prezident SR** – volený na 5 rokov, nadpolovičná väčšina, musí mať 40 rokov, môže byť zvolený najviac 2 krát po sebe. Prezident: navonok zastupuje SR, ratifikuje medzinárodné zmluvy, prijíma diplomatov, podpisuje zákony, udeľuje vyznamenania, vymenúva predsedu a členov vlády, veliteľ ozbrojených síl, vyhlasuje referendum, vymenúva sudcov, profesorov..

2. **oddiel: Vláda SR** (predseda + podpredseda + ministri) – vrcholný orgán výkonnej moci, vláde je podriadená NRSR, treba nadpolovičnú väčšinu. Vláda rozhoduje o :

- a) návrhoch zákonov
- b) o nariadeniach vlády
- c) o programe vlády
- d) o návrhu na štátny rozpočet
- e) o udelení amnestie
- f) o návrhu na vyhlásenie výnimočného stavu
- g) o vyslaní ozbrojených síl

VII. Hlava: Súdna moc

1. **oddiel: Ústavný súd SR** – je nezávislý súdny orgán, je tu predseda a podpredseda. Má 13 sudcov, vymenúva ich na 12 rokov prezident na návrh NRSR. Treba 40 rokov, Vš práv vzdelanie, 15 rokov prax, skladajú sľub.
2. **oddiel: Súdny SR – súdna rada SR** je volená na 5 rokov, musia mať 15 ročnú prax, sudcov vymenúva prezident na návrh súdnej rady. Minimálne 30 rokov, Vš práv vzdelanie. sa skladá z:
 - a) predseda (je zároveň predseda Najvyššieho súdu)
 - b) 3 členov volí NRSR
 - c) 8 sudcov volia sudcovia SR
 - d) 3 členov menuje prezident SR
 - e) 3 členov volí vláda SR

VIII. hlava: Prokuratúra SR a verejný ochranca práv

1. **oddiel: Prokuratúra SR** – chráni práva a záujmy fyzických a právnických osôb a štátu. Na jej čele stojí generálny prokurátor – menuje ho prezident.
2. **oddiel: Verejný ochranca práv** – Volí ho NRSR na 5 rokov, min 35 rokov, nezávislý orgán.

IX. Hlava: Prechodné a záverečné ustanovenia

Ľudské práva

- Sú spojené s myšlienkou spravodlivosti v zmysle ideálov, ku ktorým by mali smerovať zákony, aj v zmysle obmedzení, ktoré tieto zákony môžu od ľudí vyžadovať.
- **Ľudské práva** sú práva, ktoré patria všetkým ľuďom - sú univerzálne, nezrušiteľné, neodňateľné, nikto ich nemôže odcudziť, sú nepremlčateľné.
- **Občianske práva** sú tie, ktoré sú garantované a formulované štátom, sú schvaľované zákonodarným orgánom.

- **Ľudské práva sa vnútorne delia na práva:**
 - a) **osobné** - právo na život, na rodinu, súkromie, domov, korešpondenciu, česť, na slobodu myslenia, svedomia, náboženskú slobodu...
 - b) **politické** - právo zhromažďovania, združovania, petičné právo, sloboda prejavu, sloboda prijímania a rozširovania informácií...
 - c) **sociálno-ekonomické** - právo na vzdelanie, právo na prácu, právo na slobodnú voľbu povolania, na odmenu za vykonanú prácu, právo na odpočinok, na ochranu zdravia, na primerané hmotné zabezpečenie, na zakladanie odborov, na štrajk...
 - d) **kultúrne práva** - účasť na kultúrnom živote, na užívanie plodov vedecko-technického pokroku...

- **Ľudské práva sa z historického hľadiska delia na 3 generácie:**
 - 1) **občianske a politické práva** (18.st.) - právo na život, rodinu, vlastníctvo, slobodu, bezpečnosť, na rovnosť pred zákonom, na ochranu mena, na korešpondenciu, na slobodu vyznania, prejavu, združovacie právo, petičné...
 - 2) **sociálne práva - vrátane hospodárskych a kultúrnych** - vyvíjajú sa v období po prijatí Všeobecnej deklarácie ľudských práv, ktorej rešpektovanie sa začína prejavovať v živote ľudí - právo na vzdelanie, prácu, odmenu, odpočinok, hmotné zabezpečenie, právo na štrajk, zúčastňovať sa na kultúrnych podujatiach...
 - 3) **práva solidarity** (najnovšie práva) - vyžadujú súčinnosť všetkých (právo na mier, právo na ochranu životného prostredia...), patria sem aj **kolektívne práva**, t.j. práva národnostných, etnických a rasových skupín, právo na odlišnosť vo farbe pleti, jazyka...

- **Práva sa ďalej delia na:**
 - základné - patria sem práva 1. generácie
 - odvođené - patria sem práva 2, 3 generácie

- Súčasná úprava ľudských práv vyžaduje, aby tzv. **minimálny štandard ľudských práv** bol upravený v základnom zákone štátu (u nás ústava - 2. hlava). Ide o práva, ktoré musia byť dodržiavané za každých okolností - základné práva, práva detí, chorých...
- Medzinárodné zmluvy, týkajúce sa ochrany ľudských práv, ktoré SR ratifikovala, majú prednosť pred zákonmi. Ide o Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Ostatné dohovory o ochrane ľudských práv majú rovnakú právnu silu ako zákony.

- Medzníkom v ochrane ľudských práv u nás sa stala **Listina základných práv a slobôd** obsiahnutá v ústavnom zákone č.23/1991 Zb., ktorá bola prijatá 9.1.1991 Federálnym zhromaždením. Skladá sa z Preambuly a 6 hláv. Vychádza z princípov právneho štátu, vyzdvihuje princíp človeka ako najvyššej hodnoty, upravuje práva a slobody, ale neupravuje povinnosti (vypúšťa právo na prácu, upravuje, že každý má právo získavať prostriedky na svoje životné potreby prácou).

1. hlava - Všeobecné ustanovenia (ľudské práva sú univerzálne)
2. hlava - Ľudské práva a základné slobody (právo na život, súkromie, trest smrti sa nepripúšťa...)
3. hlava - Práva národnostných a etnických menšín
4. hlava - Hospodárske, sociálne a kultúrne práva
5. hlava - Právo na súdnu a inú právnu ochranu
6. hlava - Spoločné ustanovenia

Vývoj úpravy ľudských práv

- Prazáklady ochrany ľudských práv sú spojené so vznikom otrokárskej spoločnosti (predtým sa vzťahy riadili zvykmi). Týkali sa len slobodných občanov, ktorým bolo garantované právo na život, rodinu, majetok. Mnohé práva sa týkali aj otázky vedenia vojny a v Aténach to bolo právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí...
V stredoveku pribudlo právo náboženského vyznania.
- V staroveku i stredoveku rozsah práv závisel od spoločenského postavenia človeka.
- Pokrok prinieslo až obdobie osvietenstva – 18. storočie. Vychádzalo z myšlienky, že všetci ľudia sú si rovní, všetci ľudia majú určité prirodzené práva. Osvietenci hlásali, že panovníka si volí ľud, jeho moc závisí od ľudu, ktorý mu ju môže aj odobrať.
- **Základné dokumenty o ľudských a občianskych právach:**
 - 313 - Milánsky edikt (zrovnoprávnenie kresťanstva)
 - 1215 - Magna charta libertatum (človek nebude svojvoľne zadržaný, ani uväznený, zbavený majetku, vypovedaný z krajiny...)
 - 1598 - Nantský edikt (sloboda vyznania hugenotom...)
 - 1609 - Majestát (Rudolf II. Habsburský) - nikto nemôže byť nútený ku katolíctvu ani evanjelictvu...
 - 1679 - Habeas Corpus Act (občana nemožno svojvoľne uväzniť)
 - 1689 - Bill of Rights (bez súhlasu parlamentu kráľ nemôže prijímať, vydávať, ani rušiť zákony)
 - 1779 - Deklarácia nezávislosti (USA) - všetci sú si rovní...
 - 1789 - Deklarácia práv človeka a občana - 2x revidovaná
- V týchto dokumentoch sa upravovali otázky ľudských práv iba na území, kde boli prijaté, preto sa v 19. storočí dostáva do popredia otázka, že by mala existovať medzinárodná úprava ochrany ľudských práv.
- Túto úlohu začínajú plniť **Ženevské konvencie**. Prvá bola prijatá po boji pri **Solferine v r. 1859**. Išlo o medzinárodne platnú a záväznú zmluvu o ochrane **chorých a ranených vo vojnách**. V roku 1863 vznikla aj organizácia Červený kríž, ktorej zakladateľom bol Švajčiar Henri Dunant.
- **Druhá konvencia bola prijatá v Haagu v roku 1899 a išlo o medzinárodne platnú a záväznú ochranu chorých, ranených a stroskotancov v námornej vojne, pričom**

výraz stroskotanec sa vzťahuje na každé stroskotanie, či už ide o stroskotanie lode, o núdzové pristátie lietadla v mori alebo o pád lietadla do mora.

- **Tretia konvencia bola kodifikovaná v roku 1929 a hovorí o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami.**
- **Štvrtá konvencia sa týkala všeobecnej ochrany civilného obyvateľstva proti niektorým účinkom vojny a bola prijatá v roku 1949.**
- Súhrn štyroch Ženevských konvencií (posledné znenie z r. 1949) zaručuje vo vojnovom konflikte závažné humanitné práva všetkým, ktorí sú na ne odkázaní, nedokážu si pomôcť, nevedia sa brániť. Sú právom, ale i povinnosťou, sú zákonom pre všetky štáty, ktoré tieto konvencie ratifikovali.

OSN

- 26. 6. 1945 bola podpísaná Charta OSN, ktorá do platnosti vstúpila 24. 10. 1945 (deň OSN) - **vznik Organizácie spojených národov**. Slovensko vstúpilo do OSN ako 180. člen 19. 1. 1993.
- Cieľom OSN je bezpečnosť, členovia sú zvrchovaní a rovní, plnia si záväzky vyplývajúce z charty. Zaväzujú sa riešiť medzinárodné spory mierovými prostriedkami za nepoužitia sily proti územia inej krajiny, ďalej sa zaväzujú poskytnúť pomoc OSN pri každej akcii, nepodporovať štáty, proti ktorým vedie OSN ozbrojenú akciu, zabezpečiť, aby štáty, ktoré nie sú členmi OSN konali podľa charty, nezasahovať do vnútorných záležitostí krajín, ak si to vyžaduje udržanie medzinárodného mieru...

Hlavné orgány OSN

- a) **Valné zhromaždenie** - pôvodný orgán, sú tu zástupcovia zo všetkých krajín. Koná sa raz ročne.
- b) **Bezpečnostná rada** - 15 členov (5 stálych členov - Francúzsko, Rusko, Čína, VB, USA a 10 nestálych členov), volí ich Valné zhromaždenie na obdobie 2 rokov.
- c) **Hospodárska a sociálna rada** - 54 členov - 3 roky, schádza sa dvakrát do roka.
- d) **Poručenská rada** - orgán, ktorý dozerá na územie bývalých kolónií.
- e) **Medzinárodný súdny dvor** - hlavný súdny orgán, má 15 nezávislých sudcov, sú volení na 9 rokov, nachádza sa v Haagu. Rieši spory medzi štátmi.
- f) **Sekretariát OSN** - na čele je generálny tajomník, ktorý je menovaný Valným zhromaždením na odporúčanie Bezpečnostnej rady na dobu 5 rokov.
- g) Doterajší tajomníci OSN:
 - 1) Trygve Lie (1946 - 1952, Nórsko)
 - 2) Dag Hammarskjöld (1952 - 1961, Švédsko)
 - 3) U Thant (1961 - 1971, Barma)
 - 4) Kurt Waldheim (1972 - 1981, Rakúsko)
 - 5) Javier Pérez de Cuellar (1982 - 1990, Peru)
 - 6) Butrus Butrus-Ghálí (1991 - 1996, Egypt)
 - 7) Kofi Annan (1996 - , Ghana)

- Sťažnosť proti porušeniu ľudských práv si môžeme dať v rámci OSN aj na **Výbor pre ľudské práva** v Ženeve. Sťažnosť musí byť podaná písomne, musí obsahovať zhrnutie podstaty sťažnosti, vyznačenie práv, ktorých porušenie je napadnuté, zoznam opravných prostriedkov, ktoré boli využité v štáte, proti ktorému sa sťažnosť vznáša, podáva. Musí obsahovať aj zoznam rozhodnutí týkajúcich sa prípadu, aj stručný obsah.

OSN prijala:

- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966)
- Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966), do platnosti vstúpil v roku 1976
- Zmluva o zabránení a trestaní zločinov genocídy
- Zmluva o politických právach žien (1953)
- Deklarácia práv dieťaťa (1959)
- Deklarácia o výchove mládeže v duchu ideálov mieru, vzájomnej úcty a porozumenia medzi národmi (1965)
- Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach (1966) a k nemu smerujúci protokol na odstránenie trestu smrti (1989)
- Pakt OSN o odstránení diskriminácie žien (1979)
- Dohovor OSN o občianskych a politických právach (1989)
- Dohovor o právach detí (1990)

10. 12. 1948 prijala OSN Všeobecnú deklaráciu ľudských práv - obsahuje 30 článkov (10. 12. - Deň ľudských práv).

1. článok - všetci ľudia sa rodia slobodní a seberovní,
2. článok - každý má všetky práva a slobody stanovené touto deklaráciou bez akéhokoľvek rozlišovania rasy, pohlavia, farby, jazyka, náboženstva, politického, alebo iného zmýšľania, národnostného, alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu, alebo iného postavenia,
3. článok - každý má právo na slobodu života a osobnú bezpečnosť,
4. článok - nikoho nemožno držať v otroctve a nevoľníctve, je zakázaný obchod s otrokmi,
5. článok - nikoho neslobodno mučiť, alebo podrobovať krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu, trestu,
6. článok - všetci sú si pred zákonom rovní,
9. článok - nikoho nemožno svojvoľne zatknúť, držať vo väzbe, alebo vyhostiť do vyhnanstva,
13. článok - každý má právo voľne sa pohybovať a slobodne si zvoliť bydlisko vo vnútri určitého štátu,
15. článok - každý má právo na štátnu príslušnosť,
16. článok - muži a ženy sú zrovnoprávnení, rodina je prirodzenou a základnou jednotkou spoločnosti, má nárok na ochranu zo strany spoločnosti a štátu,
17. článok - nikto nesmie byť svojho majetku svojvoľne zbavený,
18. článok - sloboda myslenia a náboženského vyznania,
19. článok - každý má právo na slobodu presvedčenia a prejavu,
20. článok - každý má právo na zaručenú slobodu zhromažďovania a združovania, nikto nesmie byť nútený stať sa členom združenia,
22. článok - nárok na sociálne zabezpečenie,
23. článok - každý má právo na prácu, ochranu proti nezamestnanosti...
26. článok - každý má právo na vzdelanie (má byť bezplatné, aspoň v počiatočných a základných stupňoch),
27. článok - právo zúčastňovať sa na vedeckom pokroku, kultúre...
30. článok - deklarácia sa musí dodržiavať, je záväzná pre všetkých.

- V roku 1989 bol OSN prijatý Dohovor o právach dieťaťa. Ratifikovalo ho 191 krajín. Z členských krajín sa jeho účastníkmi nestali len dve, a to USA a Somálsko.
- Dohovor bol najskôr prijatý rezolúciou na pôde OSN - Valným zhromaždením. Stalo sa tak 20. 11. 1989, kedy členské štáty rozhodli, že sa Dohovor stáva súčasťou medzinárodného práva. Na celom svete sa v krajinách, ktoré sa pripravovali na podpis, začal proces prispôsobovania vnútroštátnej legislatívy. Po jeho podpísaní splnomocnenými zástupcami štátov nasledoval ďalší krok - ratifikácia. Ratifikačné listiny sa ukladali u generálneho tajomníka OSN. Ratifikáciou tohto dokumentu sa vlády zmluvných strán zaviazali, že budú ochraňovať a vynucovať plnenie práv detí, sprevádzaných so zodpovednosťou za plnenie ustanovení pred medzinárodným spoločenstvom.
- **Dohovor o právach dieťaťa v sebe zahŕňa široké spektrum práv** - od občianskych a politických, až po hospodárske, sociálne a kultúrne - spojené s garanciou pre všetky deti. Patria sem:
 - právo na život, na meno, štátnu príslušnosť, právo poznať vlastných rodičov,
 - právo na zachovanie vlastnej identity a integrity rodiny,
 - sloboda vyjadrovania a prejavu,
 - sloboda myslenia, svedomia a náboženstva,
 - sloboda združovania a pokojného zhromažďovania,
 - právo na ochranu súkromia, rodiny, domova a korešpondencie,
 - právo na ochranu cti a povesti,
 - právo na prístup k informáciám a materiálom,
 - právo na ochranu pred násilím v akejkoľvek forme,
 - právo na prístup k zdravotníckej starostlivosti a sociálnemu zabezpečeniu,
 - právo na primeranú životnú úroveň,
 - právo na vzdelanie,
 - právo na odpočinok a voľný čas, právo na hru a oddychové aktivity,
 - právo na ochranu pred hospodárskym vykorisťovaním,
 - procesné práva v konaní pred súdnymi a administratívnymi orgánmi.
- Práva uvedené v Dohovore sú právami všetkých detí na celom svete. Požiadavka na uznávanie týchto práv trvá až do 18. roku veku. Jeho dovŕšením osoba nestráca status, ktorému sa priznávajú práva a zodpovedajúca právna ochrana, ale prechádza pod ochranu ustanovení iných medzinárodných zmlúv, dohôd a paktov a v oblasti domáceho práva pod jeho jednotlivé odvetvia upravujúce práva dospelých.
- Každé právo vyjadrené v Dohovore je základné, vlastné a neoddeliteľné od ľudskej dôstojnosti a harmonického rozvoja každého dieťaťa. Neoddeliteľnosť znamená, že vybratím, opomenutím alebo minimalizáciou čo i len jedného prvku zo štruktúry Dohovoru, dochádza k jeho nesprávnemu výkladu. Neporušiteľnosť znamená, že nikto nesmie zasiahnuť do obsahu oprávnenia, deštruovať jeho obsah a rozsah.
- Štyri základné princípy Dohovoru sú nediskriminácia (článok 2), najlepšie záujmy dieťaťa (článok 3), život a rozvoj (článok 6), účasť (článok 12) - dieťaťu, ktoré je schopné formulovať svoje vlastné názory, sa zabezpečuje právo tieto názory slobodne vyjadrovať vo všetkých záležitostiach, ktoré sa ho dotýkajú.
- Dohovor obsahuje 41 článkov, ktoré priamo upravujú práva detí. Články 42 až 45 sa zaoberajú vznikom, pôsobnosťou a zložením Výboru pre práva detí. Články 45 až 54 majú pre zmluvu technický význam. Nachádza sa tam postup ratifikácie, nadobudnutia platnosti, zmien...

Ďalšie organizácie ochrany ľudských práv

- 5. 5. 1949 - **Rada Európy** prijíma základný dokument - **Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd**. Rada Európy má 43 členských krajín. Generálny tajomník je Walter Schimmer. Slovensko sa stalo členom 30. 6. 1993. Členom sa môže stať každá európska krajina.
- Cieľ: podpora európskej jednoty, ochrana ľudských práv, hospodárska a sociálna podpora, pokrok...
- Sťažnosti proti porušovaniu ľudských práv v rámci Rady Európy možno podať na **Európsky súd pre ľudské práva**, ktorý vznikol v roku 1959. Počet sudcov tohto súdu je daný počtom členských štátov. Sídli v Strasburgu. Konanie je bezplatné, môže sa tu komunikovať aj v slovenskom jazyku.
- Do roku 1998 bolo možné podať sťažnosť aj na Európsku komisiu pre ľudské práva, ktorá bola zrušená.

- **KBSE - Konferencia o bezpečnosti a spolupráci** v Európe, od 1. 1. 1995 je premenovaná na OBSE (Organizáciu pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe). Má 54 členských krajín. Sekretariát sídli v Prahe a generálnym tajomníkom je **Ján Kubiš**. Proces KBSE začal v Helsinkách (roku 1972). Významným rokom je rok 1975, kedy bol prijatý Záverečný akt.
- Prvá etapa - 1973 - boli prijaté záverečné odporúčania
- 1973 - 1975 - druhá etapa - vypracovaný súhrnný dokument KBSE
- 1975 - tretia etapa - prijatý dokument **Záverečný akt** - podpísalo ho 33 európskych krajín + USA, Kanada. Záverečný akt sa skladá z 5 častí:
 - 1) otázky bezpečnosti v Európe,
 - 2) spolupráca v oblasti hospodárstva, vedy a techniky a životného prostredia,
 - 3) bezpečnosť a spolupráca v Stredomorí,
 - 4) spolupráca v humanitárnych a iných oblastiach,
 - 5) ďalšie kroky po konferencii.

- Pokračovaním konferencie boli:
 - Belehradská schôdza (1977 - 1978)
 - Madridská schôdza (1980 - 1983)
 - Viedenská schôdza (1986 - 1989)
 - Helsinská schôdza (1992)
 - Belehradská schôdza (1994)
 - Konferencia o ľudskej dimenzii (1990)
 - 1990 - podpísaná Parížska charta pre novú Európu

- Okrem uvedených inštitúcií sťažnosť proti porušeniu ľudských práv možno podať aj na **Súdny dvor**, ktorý je hlavným súdnym orgánom EÚ a sídli v Luxemburgu. Návrh na začatie konania môže podať aj fyzická osoba.

- **Amnesty international** (1961, zaoberá sa prípadmi ľudí väznených za svoje presvedčenie či názor, súdených nespravodlivým a neprehľadným spôsobom...)

- Slovenská republika
 - ✓ SV pre Unicef (Grosslingova)
 - ✓ Slovenský Helsinský výbor (Grosslingova 4)
 - ✓ Úrad verejného ochrancu ľudských práv (Nevádzová 5)
 - ✓ Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (Drotárska 46)
 - ✓ Stredisko pre obeť trestných činov (Súmračná 27)
 - ✓ Pomoc obetiam násilia (Bezručova 6)
 - ✓ Nadácia Občan a demokracia (Dobrovičova 13)
 - ✓ Nadácia Milana Šimečku (Hviezdoslavovo nám. 17)
 - ✓ Hnutie Human (Staromestská 6)
 - ✓ Amnesty international na Slovensku (Staromestská 6)
 - ✓ Nadácia otvorenej spoločnosti - Open Society Foundation
 - ✓ občianske združenie Človek v ohrození
 - ✓ organizácia Ľudia proti rasizmu
 - ✓ Aliancia žien Slovenska
 - ✓ Únia žien Slovenska
 - ✓ Asociácia organizácií zdravotne postihnutých občanov
 - ✓ Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov v SR...

- ✓ Pamätné dni u nás:
 - 25. 3. - Deň zápasu za ľudské práva
 - 13. 4. - Deň nespravodlivo stíhaných
 - 10.12. - Deň ľudských práv

Občianske právo

- **Prameňom** občianskeho práva je u nás Ústava SR a Občiansky zákonník (zákon č. 40/1964 Zb.).
- **Občianske právo upravuje občianskoprávne vzťahy, ktorých predmetom sú veci, majetkové práva a iné hodnoty.**
- Veci môžu byť: hnutelné - hociktorá vec, s ktorou môžeme pohnúť
nehnutelné - pozemky, stavby spojené so zemou pevným základom.

- **Účastníci občiansko-právnych vzťahov - fyzické a právnické osoby.**
 - 1) Fyzické osoby musia mať spôsobilosť na právne úkony (získava sa 18. rokom veku, skôr len na základe súdneho rozhodnutia pri uzavretí manželstva, ale pod 16 rokov neexistuje výnimka). Táto spôsobilosť im môže byť odobraná podľa §10 OZ na základe rozhodnutia súdu a to pri:
 - a) duševnej chorobe,
 - b) pri nadmernom požívaní alkoholu, alebo iných omamných látok.

 - 2) Právnická osoba
 - a) viac fyzických osôb,
 - b) účelové združenie majetku - fondy, nadácie...
 - c) jednotka územnej samosprávy - obec,
 - d) iné subjekty, o ktorých to ustanoví zákon (napr. banky, televízia, štátne podniky, rozpočtové, príspevkové organizácie).
Vznikajú dňom zápisu do obchodného registra.

- **Občiansky zákonník upravuje zastúpenie:**
 - 1) zo zákona (rodič - dieťa),
 - 2) na základe rozhodnutia štátneho orgánu (opatrovníctvo),
 - 3) na základe plnomocenstva.

- **Občianske právo upravuje:**
 - a) právo vecné
 - b) právo záväzkové

právo vecné

- **Patrí sem** napr. **právo vlastnícke** (vlastník je v medziach zákona oprávnený predmet svojho vlastníctva držať, užívať, požívať jeho plody a úžitky a narábať s nimi. Všetci vlastníci majú rovnaké práva - rovnaká ochrana štátu.), **záložné právo** (slúži na zabezpečenie pohľadávky tým, že v prípade jej riadneho nesplnenia je zákonný veriteľ oprávnený domáhať sa uspokojenia zo založenej veci), **zádržné právo** (môže ho uplatniť ten, kto je povinný vydať hnutelnú vec, môže ju zadržať, aby zabezpečil svoju splatnú peňažnú pohľadávku voči tomu, komu je povinný tú vec vydať).
- **Vecné bremená** obmedzujú vlastnícke právo k veci v prospech iného subjektu. Toto obmedzenie sa môže vzťahovať len na nehnuteľnosti a má individuálne určený obsah. Povinnosť vyplývajúca z vecného bremena môže spočívať v povinnosti v prospech oprávneného subjektu:
 - a) niečo strpieť (napr. čerpanie vody zo studne za účelom polievania cudzej záhrady),

- b) niečoho sa zdržať (napr. neoplotiť časť záhrady pri svojom dome),
 - c) niečo konať (napr. udržiavať studňu na svojom pozemku aj pre potreby tretích osôb).
- **Vecné bremená vznikajú spravidla na základe zmluvy** - písomne, môžu vzniknúť súdom schválenou dohodou dedičov o vysporiadaní dedičstva, ale aj rozhodnutím príslušného orgánu (stavebné povolenie). **Niekedy môžu vzniknúť zo zákona** (zákon o vlastníctve bytov a nebytových priestorov). Vecné bremená sa zapisujú do katastra nehnuteľností a s vkladom je spojený ich vznik, zmena a zánik.
- **Spoluvlastníctvo** - vlastníctvo jedného predmetu viacerými osobami. Spoluvlastníctvo môže byť:
- **podielové** - keď každý má určitý podiel,
 - **bezpodielové** - existuje iba v manželstve. V bezpodielovom vlastníctve manželov je všetko, čo môže byť predmetom vlastníctva a čo nadobudol niektorý z manželov za trvania manželstva, s výnimkou vecí získaných dedičstvom alebo darom, ako aj vecí, ktoré slúžia osobnej potrebe, alebo výkonu povolania len jedného z manželov, vecí vydaných v rámci predpisov o reštitúcii majetku jednému z manželov, ktorý mal vydanú vec vo vlastníctve pred uzavretím manželstva. Zánikom manželstva zaniká aj bezpodielové spoluvlastníctvo manželov.
- **Vlastníkmi sa môžeme stať:**
- a) kúpnu zmluvou
 - b) dedením
 - c) darovaním
 - d) rozhodnutím štátneho orgánu
 - e) iným spôsobom - vydržaním (ten, kto má hnutelnú vec v držbe 3 roky a nehnuteľnú 10 rokov v dobrej viere)
- **Dedenie**
- 1) zo zákona** - vtedy, keď poručiteľ nezanechal závet, kto a v akom pomere bude dediť. Podľa zákona sú dedičia rozdelení do 4 skupín:
1. skupina - poručiteľove deti a manžel/ka (manžel/ka dedí vždy polovicu, druhá polovica sa dedí rovnakým dielom medzi manželom/kou a deťmi),
 2. skupina - keď poručiteľ nemal deti, tak dedí manžel/ka + poručiteľovi rodičia + tí, ktorí s poručiteľom žili 1 rok v spoločnej domácnosti,
 3. skupina - súrodenci poručiteľa + tí, ktorí s poručiteľom žili 1 rok v spoločnej domácnosti,
 4. skupina - prarodičia poručiteľa a ich deti.
- Ak sa nikto nenájde, tak dedičstvo pripadá štátu.
- 2) zo závetu** - môže ho napísať každý, kto je spôsobilý na právne úkony, mladistvý len vo forme notárskej zápisnice.
- a) holografický - napísaný vlastnou rukou, treba napísať deň, mesiac, rok, podpis, nevyžadujú sa svedkovia a ani overenie,
 - b) alografický - nie je napísaný vlastnou rukou, ale na počítači, stroji, môže ho napísať aj iná osoba. Musí obsahovať okrem vyššie uvedených skutočností aj podpisy 2 svedkov a notárske overenie (v prípade nevidomých musia byť traja svedkovia a vyžadujú sa podpisy tých, ktorí závet dotyčnému prečítali, písali).

V záвете musí potomkom pripadnúť aspoň toľko, koľko by im pripadlo podľa zákona.

3) zo zákona a zo závetu - V tej časti, kde je závet neplatný, dedí sa zo zákona. V záвете poručiteľ nemôže vynechať potomkov. Vydedenie nie je súčasťou závetu - je to osobitná listina o vydedení. Poručiteľ môže vydediť potomka len v štyroch prípadoch:

- a) ak v rozpore s dobrými mravmi neposkytol poručiteľovi potrebnú pomoc v chorobe, starobe alebo iných závažných prípadoch,
- b) ak o poručiteľa trvalo neprejavuje skutočný záujem, ktorý by ako potomok mal prejavovať,
- c) ak bol odsúdený pre úmyselný trestný čin na trest odňatia slobody v trvaní najmenej jedného roka,
- d) ak trvalo vedie neusporiadaný život.
- e) Pokiaľ chce poručiteľ vydediť aj potomkove deti, musí to v listine uviesť.

➤ **Dedičstvo sa dá do jedného mesiaca odmietnuť.**

záväzkové právo

➤ **Predmetom záväzkového práva sú záväzkové vzťahy, ktoré možno vymedziť ako vzťahy, z ktorých veriteľovi vzniká právo na plnenie od dlžníka a dlžníkovi vzniká povinnosť splniť záväzok.**

➤ **Vznik záväzkov:**

- a) z právnych úkonov, najmä zo zmlúv (napr. kúpna, poisťovná...),
- b) zo spôsobenej škody (napr. prevádzkou motorového vozidla),
- c) z bezdôvodného obohatenia (napr. krádežou),
- d) z iných skutočností uvedených v zákone (napr. súvisiace s dedičstvom).

➤ **Zabezpečenie záväzkov:**

- a) **zmluvnou pokutou** (uvedená v zmluve) - dojedná sa medzi veriteľom a dlžníkom pre prípad porušenia zmluvnej povinnosti. Účastník, ktorý túto povinnosť poruší je zaviazaný pokutu zaplatiť. Zmluvnú pokutu možno dojednať len písomne a v dojednaní musí byť určená výška pokuty alebo určený spôsob jej určenia (napr. pri nájme bytu, ak sa omešká v platení aj po zaplatení zmluvnej pokuty je dlžník zaviazaný plniť povinnosti z dohodnutej zmluvy),
- b) **ručením** - vzniká písomným vyhlásením medzi veriteľom a ručiteľom, ktorým ručiteľ berie na seba voči veriteľovi povinnosť, že uspokojí pohľadávku, ak ju neuspokojí dlžník,
- c) **záložnou zmluvou** - slúži na zabezpečenie pohľadávky (napr. pri spotrebnom úvere, pri leasingu...),
- d) **dohodou o zrážkach zo mzdy a z iných príjmov** - vzniká písomným vyhlásením medzi veriteľom a ručiteľom, ktorým ručiteľ berie na seba voči veriteľovi povinnosť, že uspokojí pohľadávku, ak ju neuspokojí dlžník,
- e) **uznaním dlhu** .

➤ **Zánik záväzkov:**

- a) **splnením dlhu** - splnením dlh zanikne. Dlh musí byť splnený riadne a včas.
- b) **dohodou** - veriteľ sa dohodne s dlžníkom, že doterajší záväzok sa nahrádza novým záväzkom, doterajší záväzok zaniká a dlžník je povinný plniť nový záväzok. Môžu sa tiež dohodnúť, že nesplnený záväzok alebo jeho časť sa zrušuje bez toho, aby vznikol nový záväzok.
- c) **nemožnosťou plnenia** - pre objektívne príčiny (napr. zákaz dovozu nejakého tovaru). Zo subjektívnych dôvodov záväzok nemôže zaniknúť.
- d) **uplynutím času** - práva a povinnosti zaniknú uplynutím času, na ktorý boli obmedzené.
- e) **smrťou dlžníka alebo veriteľa** - záväzok zanikne vtedy, ak povinnosť mal dlžník vykonať osobne, inak povinnosť plnenia záväzkov prechádza na dedičov.
- f) **výpoveďou zmluvy** - ak je dojednaná zmluva na dobu neurčitú, ktorej predmetom je záväzok na nepretržitú alebo opakovanú činnosť, možno zmluvu vypovedať v lehote troch mesiacov ku koncu kalendárneho štvrtého roka.
- g) **započítaním** - ak veriteľ a dlžník majú vzájomné pohľadávky, ktorých plnenie je rovnakého dlhu, zaniknú započítaním, pokiaľ sa vzájomne kryjú, ak niektorý z účastníkov urobí voči druhému prejav smerujúci k započítavaniu (napr. peňažné pohľadávky).

Typy zmlúv podľa Občianskeho zákonníka:

- **Kúpna zmluva** - Z kúpnej zmluvy vznikne predávajúcemu povinnosť odovzdať predmet kúpy kupujúcemu a kupujúcemu povinnosť predmet kúpy prevziať a zaplatiť zaň predávajúcemu dohodnutú cenu. Ak je predmetom kúpy nehnuteľnosť, musí sa kúpna zmluva uzavrieť písomnou formou. Podstatnými náležitosťami kúpnej zmluvy sú:
- a) **zmluvné strany** - predávajúci a kupujúci,
 - b) **predmet kúpy** - môže byť vec hnutel'ná alebo nehnuteľná (napr. predaj a kúpa bicykla, auta, bytu, pozemku a pod.),
 - c) **kúpna cena** - jej výška sa určuje dohodou v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi,
 - d) **spôsob platenia kúpnej ceny** (napr. v hotovosti, na účet, v mesačných splátkach a pod.),
 - e) **dohoda o prechode vlastníckeho práva** (napr. zaplatením kúpnej ceny, zaplatením prvej splátky a pod.),
 - f) **ďalšie ujednania** (napr. oboznámenie s technickým stavom veci, so znaleckým posudkom, s vadami a pod.),
 - g) **miesto a dátum, podpisy predávajúceho a kupujúceho.**
- **Darovacia zmluva** - Účastníkmi sú darca a obdarovaný. Darovacou zmluvou darca niečo bezplatne prenecháva alebo sľubuje obdarovanému, a ten dar alebo sľub prijíma. Darovacia zmluva musí byť písomná, ak je predmetom daru nehnuteľnosť. Účinnosť nadobudne registráciou na notárstve.

- **Zmluva o dielo** - Účastníkmi sú objednávateľ a zhotoviteľ diela (podnik, živnostník). Zmluvou o dielo sa zhotoviteľ diela zaväzuje objednávateľovi, že vykoná dohodnuté dielo za dohodnutú cenu na svoje nebezpečenstvo (napr. zhotovenie vodovodnej prípojky, úprava záhradných priestorov). Zmluva o dielo obsahuje výsledok určitej pracovnej činnosti, ktorý je hmotne uchopiteľný. Podstatné náležitosti zmluvy sú:
 - a) predmet diela, jeho rozsah, akosť,
 - b) cena za vyhotovenie diela,
 - c) dohoda o tom, že zhotoviteľ vykoná dielo na svoje nebezpečenstvo,
 - d) doba jeho zhotovenia.

- **Zmluva o pôžičke** - Zmluva o pôžičke obsahuje tieto podstatné náležitosti:
 - a) zmluvné strany - veriteľ, dlžník, ručiteľ,
 - b) predmet zmluvy (najmä peniaze) - výška, úroky,
 - c) ďalšie podmienky - lehota vrátenia, spôsob vrátenia, úroky.

- **Nájomná zmluva - Účastníkmi sú prenajímateľ a nájomca.** Nájomnou zmluvou prenajímateľ ponecháva za odplatu nájomcovi vec, aby ju dočasne užíval, alebo z nej bral úžitky. **Predmetom nájmu** môžu byť veci hnutel'né a nehnuteľné, ale aj časť vecí, prípadne jej súčasť. Nájomné - pod ním rozumieme odplatu za prenechanie určitej veci na užívanie. Poskytuje sa predovšetkým vo forme peňažnej, ale nie je vylúčené jeho plnenie vo forme naturálnej.

- **Zmluva o ubytovaní** - Dáva objednávateľovi právo, aby mu ubytovateľ poskytol prechodné ubytovanie na dohodnutý čas alebo na čas vyplývajúci z účelu ubytovania v zariadení na to určenom (napr. ubytovanie na školskom výlete).

- **Poistná zmluva** - Poistnou zmluvou sa poisťovateľ (poisťovňa) zaväzuje poskytnúť v dohodnutom rozsahu plnenie, ak nastane poistná udalosť (napr. dopravná nehoda, zranenie). Poistenec je povinný platiť poistné. Poistiť možno majetok (pre prípad jeho poškodenia, straty, odcudzenia), fyzickú osobu (pre prípad zranenia, smrti) alebo zodpovednosť za škodu. Osobitným druhom poistenia je sociálne poistenie - verejnoprávne poistenie občanov pre prípad choroby, úrazu, staroby a pod.

- **Ďalšie zmluvy** - zmluva o preprave osôb a nákladu, zmluva o vklade, zmluve o úschove, zakladateľská zmluva, zámenná zmluva....

Občianske súdne konanie

- Práva a povinnosti vyjadrené v Občianskom zákonníku môžu byť občanmi súdne vymáhané pri občianskom súdnom konaní. Toto konanie **je právom stanovený postup pre rozhodovanie sporov v súkromnoprávnej oblasti. Riadi sa Občianskym súdnym poriadkom.** Podľa Občianskeho súdneho poriadku sa prerokovávajú všetky záležitosti okrem trestných činov. **Popri občianskoprávných vzťahoch sú predmetom konania aj záležitosti z oblasti obchodného, rodinného a pracovného práva.**
- Konanie sa začína na návrh toho, kto sa domáha rozhodnutia, teda na základe žaloby. Obvinenie vznáša poškodená strana, a nie štát, ako v trestnom práve. Účastníci konania sú si rovní. Účastníkmi konania sú:
 - **navrhovateľ (žalobca)** - ten, kto sa dožaduje naplnenia svojich práv,
 - **odporca (žalovaný)** - ten, od ktorého sa požaduje, aby splnil svoje povinnosti.
- Návrh na začatie konania musí obsahovať označenie žalobcu a žalovaného, v nesporných veciach navrhovateľa a odporcu (t.j. meno, bydlisko, prípadne povolanie, IČO), objasnenie rozhodujúcich skutočností, návrhy dôkazov a formuláciu toho, čoho sa navrhovateľ dožaduje.
- Žaloba musí byť podaná písomne a musí obsahovať dátum a podpis žalobcu. Návrh môže požadovať rozhodnutie vo veci:
 - a) osobného vzťahu (rozvod manželstva, spôsobilosť na právne úkony, vyhlásenie za mŕtveho, atď.),
 - b) plnenia, ktoré vyplýva zo zákona alebo právneho vzťahu (platba za dodaný tovar, pokuta, náhrada škody a pod.),
 - c) určenia, či existuje právny vzťah alebo právo (určovacia žaloba, napr. či zmluva bola platne uzatvorená).
- Občianskoprávne spory sa nemusia riešiť iba súdnou cestou, ale môžu skončiť aj **zmierom** - keď sa strany dohodnú, vtedy súdu len oznámia, že uzavreli zmier.
- **Sankcie:**
 - a) uvedenie vecí do pôvodného stavu
 - b) náhrada škody
 - c) satisfakcia nemajetkovej ujmy - verejné ospravedlnenie
- **Občianskoprávna zodpovednosť** - nastupuje tam, kde sme normy občianskeho práva úmyselne, alebo z nedbanlivosti porušili.
 - a) Úmysel - vedel, že jeho konanie je protiprávne, napriek tomu chcel tak konať.
 - b) Nedbanlivosť - nevedel, že jeho konanie je protiprávne, ale vzhľadom na okolnosti prípadu to mohol a mal vedieť.
- Ak nám súd dokáže, že sme zavinili nejaký negatívny čin, tak vyvodí **subjektívnu zodpovednosť**.
- Súd môže vyvodiť aj **objektívnu zodpovednosť** - keď zodpovedáme aj za konanie, ktoré sme nezavinili. Tejto zodpovednosti sa môžeme zbaviť, ak preukážeme, že vzniknutej nehode sme nemohli predísť (šofér preváža horľavé látky, dôjde k samovznieteniu, šofér za to nemôže, alebo pri práci so zvieratami sa tiež nie vždy vie predvídať ich správanie).
- V samotnom konaní rozhoduje súd **rozsudkom**, prípadne **uznesením**. Proti rozhodnutiu súdu možno uplatniť opravné prostriedky:
 - **riadne (odvolanie)** - pokiaľ rozhodnutie nenadobudlo právoplatnosť,
 - **mimoriadne (obnova konania, dovolanie)** - po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia.

Rodinné právo

- Rodinné právo upravuje **rodinnoprávne vzťahy medzi:**
 - a) manželmi,
 - b) rodičmi a deťmi,
 - c) nepplnoletými deťmi a ich opatrovníkmi,
 - d) osvojencami a osvojiteľmi,
 - e) ostatnými príbuznými v priamom rade.
- Príbuzní v priamom rade sú rodičia a ich deti, starí rodičia a ich vnuci, súrodenci, osvojitelia a osvojenci.
- **Pramene rodinného práva sú:**
 - a) **Ústava SR**
 - b) **Zákon o rodine** - zákon č. 94/1963 Zb., začal platiť od 1. 4. 1964, bol viackrát novelizovaný, napr. zákonom č. 132/1982 Zb., zákonom č. 234/1992 Zb. (upravoval formy uzavretia manželstva), zákonom č.127/2002 Z.z., č. 198/2002 Z.z., č. 245/2002 Z.z. Pre rodinné právo dôležitú úlohu má aj zákon č.154/1994 Zb. o matrikách (Matrika je verejná kniha, ktorá pozostáva z troch kníh: knihy narodení, knihy manželstiev a knihy úmrtí. Výpisom z knihy narodení je rodný list, z knihy manželstiev sobášny list a z knihy úmrtí úmrtný list.)
 - c) **Občiansky zákonník** (upravuje bezpodielové spoluvlastníctvo manželov)
- **Zásady rodinného práva:**
 - ochrana materstva, manželstva a rodiny štátom,
 - zodpovednosť rodičov za všestranný rozvoj detí a ich riadnu výchovu,
 - rovnoprávnosť muža a ženy v rodine.

Manželstvo

- 1) vznik manželstva
- 2) vzťahy medzi manželmi
- 3) zánik manželstva

Vznik manželstva

- **Hlavným poslaním manželstva je založenie rodiny a výchova detí.**
- Manželstvo sa uzatvára na základe slobodného súhlasného vyhlásenia muža a ženy, že spolu dobrovoľne vstupujú do manželstva. Toto vyhlásenie musia urobiť verejne a slávnostným spôsobom v prítomnosti dvoch svedkov. Každé uzavreté manželstvo sa zapisuje do matriky. Zákonom povolené sú dve formy uzavretia manželstva:
 - a) občianske (civilný sobáš) - vyhlásenie pred štátnym orgánom (starostom, resp. povereným členom zastupiteľstva),
 - b) cirkevné - pred predstaviteľom štátom registrovanej cirkvi.

- **Uzavrieť manželstvo môže** - Uzavrieť manželstvo môžu len osoby opačného pohlavia, právny vzťah medzi homosexuálmi, tzv. registrované partnerstvo, nie je v SR právne zakotvené. Pokiaľ muž a žena žijú v spoločnej domácnosti, avšak bez uzavretia manželstva, označujú sa ako druh a družka. Ich vzťah nie je právne upravený, čo môže byť problematické, najmä v prípade úmrtia jedného z partnerov (napr. vo vzťahu k dedičstvu). Manželstvo môže uzavrieť:
 - 1) slobodný muž, slobodná žena - vek nad 18 rokov (výnimočne na základe rozhodnutia súdu môže uzavrieť manželstvo aj neplnoletá osoba staršia ako 16 rokov, pod 16 rokov neexistuje žiadna výnimka),
 - 2) rozvedený muž, rozvedená žena,
 - 3) vdovec, vdova.

- **Uzavrieť manželstvo nemôže:**
 - 1) vydatá žena, ženatý muž (u nás platí zásadná monogamia - jeden muž, žena),
 - 2) priami predkovia a priami potomkovia (aj osvojiteľia a osvojenci),
 - 3) maloletý,
 - 4) duševne chorý, pozbavený spôsobilosti na právne úkony.

- **Oznámenie o uzavretí manželstva** sa podáva na matričnom úrade a obsahuje:
 - 1) osobné údaje snúbencov,
 - 2) dohodu o priezvisku,
 - 3) vyhlásenie snúbencov, že nepoznajú okolnosti vylučujúce uzavretie manželstva,
 - 4) čestné vyhlásenie o pravdivosti údajov,
 - 5) vyhlásenie, že navzájom poznajú svoj zdravotný stav.

- **Snúbenci k uzavretiu sobáša potrebujú:**
 - **slobodní** - vlastné rodné listy, platné občianske preukazy,
 - **ovdovelí** - vlastné rodné listy, platné občianske preukazy, úmrtný list
 - **rozvedení** - rodné listy, občianske preukazy, rozhodnutie súdu o rozvođe,
 - **maloletí** - vlastné rodné listy, platné občianske preukazy, právoplatné rozhodnutie súdu o povolení uzavrieť manželstvo,
 - **cudzinci** - rodné listy, pasy, osvedčenie o právnej spôsobilosti, s príslušnými overeniami. Doklady musia byť doložené prekladom súdneho tlmočníka.

- **Vzťahy medzi manželmi sú:**
 - a) **osobnej povahy:**
 - 1) manželia majú žiť spolu,
 - 2) majú si navzájom pomáhať,
 - 3) majú si byť verní,
 - 4) majú vytvárať zdravé rodinné prostredie.
 - b) **majetkovej povahy** - V manželstve existuje **bezpodielové spoluvlastníctvo**. V bezpodielovom vlastníctve manželov je všetko, čo môže byť predmetom vlastníctva a čo nadobudol niektorý z manželov za trvania manželstva, s výnimkou vecí získaných dedičstvom alebo darom, ako aj vecí, ktoré slúžia osobnej potrebe, alebo výkonu povolania len jedného z manželov, vecí vydaných v rámci predpisov o reštitúcii majetku jednému z manželov, ktorý mal vydanú vec vo vlastníctve pred uzavretím manželstva. Zánikom manželstva zaniká aj bezpodielové spoluvlastníctvo manželov. **Bezpodielové spoluvlastníctvo upravuje Občiansky zákonník v § 143.**

➤ **Zánik manželstva**

- 1) smrťou,
- 2) rozvodom - keď na súde skonštatujú, že došlo k všeobecnému rozvratu (manželstvo neplní svoje funkcie),
- 3) vyhlásením nezvestného za mŕtveho (ak sa človek, ktorého vyhlásili za mŕtveho objaví, manželstvo sa neobnoví).

Vzťahy medzi rodičmi a deťmi

- Tieto vzťahy vznikajú počatím a narodením dieťaťa. Obidvaja rodičia majú rovnaké práva a povinnosti k dieťaťu bez ohľadu na to, či žijú, alebo nežijú spolu. Dieťa má právo na šťastný a harmonický vývoj. **Rodičia dieťa vychovávajú, zastupujú a spravujú jeho veci.**
- V tejto časti Zákona o rodine sa uvádzajú aj **domnienky o otcovstve**:
- a) za otca dieťaťa sa považuje manžel matky,
 - b) za otca dieťaťa sa považuje muž, ktorého otcovstvo bolo určené súhlasným vyhlásením rodičov,
 - c) za otca dieťaťa sa považuje muž, ktorý s matkou súložil v čase, od ktorého neuplynulo do narodenia dieťaťa menej ako 180 a viac ako 300 dní, ak jeho otcovstvo nevyklučujú závažné okolnosti (dedično-biologická skúška, rozbor DNA).
- **Zapretie otcovstva**
- 1) ak chce zaprieť otcovstvo manžel matky, návrh musí podať do šiestich mesiacov po narodení dieťaťa,
 - 2) ak chce zaprieť otcovstvo muž, ktorého otcovstvo bolo určené súhlasným vyhlásením rodičov, môže tak urobiť len vtedy, ak je vylúčené, že by mohol byť otcom dieťaťa a dotedy, kým neuplynie šesť mesiacov odo dňa, keď bolo otcovstvo určené,
 - 3) otcovstvo určené právoplatným rozsudkom súdu na základe tretej domnienky zaprieť nemožno.
- **Náhradné rodinnoprávne vzťahy** (náhradná rodinná výchova)

a) Osvojenie (adopcia)

- K osvojeniu dochádza vtedy, keď dieťa vstupuje do rodiny osvojiteľa a vzniká vzťah rodič - dieťa. Osvojenie vzniká rozhodnutím súdu. Osvojenie môže byť:
- a) jednoduché
 - b) nezrušiteľné (v matrike sú zapísané mená osvojiteľov)

➤ **Podmienky osvojenia**

1. musí byť dieťaťu na prospech,
2. osvojené môže byť len maloleté dieťa,
3. medzi osvojencom a osvojiteľom nesmie byť príbuzenský vzťah,
4. medzi osvojiteľom a osvojeným musí byť primeraný vekový rozdiel,
5. osvojiteľom nemôže byť občan, ktorý nemá spôsobilosť na právne úkony,
6. zdravotný stav osvojiteľov a osvojenca musí zodpovedať účelu osvojenia,
7. osvojované dieťa musí byť právne voľné, to znamená, že s jeho osvojením musia súhlasiť rodičia alebo iní zákonní zástupcovia maloletého dieťaťa,
8. osvojované dieťa, ak je toho schopné, má prejsť s osvojením súhlas,
9. pred rozhodnutím súdu o osvojení, musí byť dieťa najmenej tri mesiace v starostlivosti budúcich osvojiteľov,
10. osvojiť sa môže dieťa, o ktoré rodičia neprejavovali sústavne opravdivý záujem (6 mesiacov).

➤ **Nezrušiteľné osvojenie** vyžaduje navyše splnenie ďalších dvoch podmienok:

1. nezrušiteľne si môžu dieťa osvojiť len manželia alebo manžel rodiča dieťaťa, len výnimočne môže nezrušiteľne osvojiť dieťa aj osamelá osoba, ak sú predpoklady, že toto osvojenie bude plniť svoje poslanie,
2. nezrušiteľne môže byť osvojené len dieťa staršie ako 1 rok.

Osvojiteľ má dieťa vychovávať, zastupovať a spravovať jeho veci.

b) Opatrovníctvo

- Dochádza k nemu vtedy, keď rodičia z nejakého dôvodu nemôžu vykonávať svoje práva a povinnosti. Opatrovníci bývajú **zvyčajne príbuzní dieťaťa**. Majú také práva a povinnosti ako rodičia, t.j. majú dieťa vychovávať, zastupovať, a spravovať jeho veci.
- **Ide o čestnú funkciu**, ktorá je kontrolovaná štátom. Dieťa nepreberá meno opatrovateľov, nemôže po nich dediť tak, ako ich deti.
- Zánik opatrovníctva - smrťou, dosiahnutím plnoletosti, na základe rozhodnutia súdu.

c) Pestúnska starostlivosť

- Zákon o rodine neupravuje pestúnsku starostlivosť ako ďalšiu z foriem náhradnej rodinnej výchovy, len hovorí o tom, že dieťa možno zveriť do pestúnskej starostlivosti, pričom jej podmienky ustanovuje osobitný predpis, a to **Zákon o pestúnskej starostlivosti**. Jednoducho možno povedať, že pestúnska starostlivosť je osobitná forma náhradnej rodinnej výchovy, ktorú riadi, kontroluje a hmotne zabezpečuje štát. Medzi pestúnom a dieťaťom nevzniká taký právny vzťah ako medzi rodičmi a deťmi a právne vzťahy dieťaťa, ktoré je v pestúnskej starostlivosti, k jeho pravej rodine nezanikajú. Pestúni dostávajú plat

d) Ústavná výchova

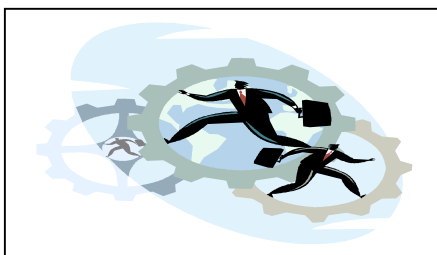
- Využíva sa v prípade, keď je výchova dieťaťa vážne ohrozená alebo narušená a nie je možné nájsť iné výchovné opatrenia. Musí byť nariadená súdom a trvá do plnoletosti dieťaťa.

Výživné

- Vzájomná vyživovacia povinnosť patrí medzi základné práva a povinnosti, ktorá vznikajú medzi príbuznými. Poznáme niekoľko druhov vyživovacej povinnosti:
 - a) medzi rodičmi a deťmi,
 - b) medzi ostatnými príbuznými (ide o predkov a potomkov),
 - c) medzi manželmi.
- Vzájomná vyživovacia povinnosť rodičov a detí sa v živote uplatňuje najčastejšie, najmä ako vyživovacia povinnosť rodičov k ich maloletým deťom (vyživovacia povinnosť rodičov k deťom trvá do toho času, pokiaľ deti nie sú schopné samy sa živiť - najdlhšie do skončenia 25. roku veku, ak dieťa študuje a nepracuje), aj plnoleté deti môžu mať vyživovaciu povinnosť voči svojim rodičom. Deti, ktoré pracujú a žijú v spoločnej domácnosti s rodičmi, sú povinné prispievať na domácnosť.
- Pri určení výživného prihliadne súd na odôvodnené potreby oprávneného, ako aj na schopnosti a možnosti povinného. Na ne súd prihliadne aj vtedy, ak sa povinný vzdá bez dôležitého dôvodu výhodnejšieho zamestnania alebo nejakého majetkového prospechu.

4) Záverečné ustanovenia

Pracovné právo

Pracovné právo upravuje pracovnoprávne vzťahy, ktoré vznikajú medzi zamestnávateľom a zamestnancom.

➤ **Pramene pracovného práva:**

- Ústava SR
- Zákonník práce - zákon č.311/2001 Z.z., v znení zákona č. 165/2002 Z.z., zákona č. 408/2002 Z.z. a zákona č. 210/2003 Z.z..
- Zákon č. 387/1996 Z.z. o zamestnanosti
- Zákon č. 2/1991 Zb. o kolektívnom vyjednávaní
- pracovné poriadky (v organizáciách)
- kolektívne zmluvy (medzi odborovou organizáciou a zamestnávateľom)

- Posledná novela Zákonníka práce bola prijatá 21. 5. 2003 a účinnosť nadobudla 1. 7. 2003.

➤ **Štruktúra Zákonníka práce:**

Základné zásady (čl. 1 - 10)

Prvá časť - Všeobecné ustanovenia

Druhá časť - Pracovný pomer

Tretia časť - Pracovný čas a čas odpočinku

Štvrtá časť - Mzda, priemerný zárobok, náhrada mzdy a náhrada výdavkov

Piata časť - Prekážky v práci

Šiesta časť - Ochrana práce

Siedma časť - Podniková sociálna politika (vzdelávanie, stravovanie, pracovné podmienky žien, mladistvých...)

Ôsma časť - Náhrada škody

Deviata časť - Dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru (dohoda o vykonaní práce, dohoda o brigádnickej práci študentov)

Desiata časť - Kolektívne pracovnoprávne vzťahy

Jedenásta časť - Prechodné a záverečné ustanovenia

➤ **Základné zásady pracovného práva**

1. Fyzické osoby majú právo na prácu a na slobodnú voľbu zamestnania bez akejkoľvek diskriminácie.
2. Pracovnoprávne vzťahy môžu vzniknúť len so súhlasom zamestnanca a zamestnávateľa. Výkon práv a povinností vyplývajúcich z pracovnoprávných vzťahov musí byť v súlade s dobrými mravmi.
3. Zamestnanci majú právo na mzdu za vykonanú prácu, na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, na odpočinok a zotavenie po práci.
4. Zamestnanci majú právo na informácie od zamestnávateľa.
5. Zamestnávateľ aj zamestnanci sú povinní riadne plniť svoje povinnosti.

6. Ženy a muži majú právo na rovnaké zaobchádzanie, čo sa týka zamestnania, mzdy,... Ženám sa zabezpečujú pracovné podmienky s ohľadom na ich fyziologické predpoklady a materstvo (**pozitívna diskriminácia žien**).
7. Mladiství majú právo na prípravu na povolanie a zabezpečenie pracovných podmienok umožňujúcich rozvoj ich telesných a duševných schopností.
8. Zamestnávateľ je povinný robiť opatrenia v záujme ochrany života a zdravia zamestnancov. Je zodpovedný za škody na zdraví spôsobené pracovným úrazom alebo chorobou z povolania. Zamestnanci majú nárok na hmotné zabezpečenie pri PN, v starobe, v súvislosti s tehotenstvom, rodičovstvom na základe predpisov o sociálnom zabezpečení. Zamestnancom so zmenenou pracovnou schopnosťou zabezpečuje podmienky s ohľadom na ich zdravotný stav.
9. Zamestnanci a zamestnávatelia, ktorí sú poškodení porušením povinností vyplývajúcich z pracovnoprávnych vzťahov, môžu svoje práva uplatniť na súde.
10. Zamestnanci majú právo na kolektívne vyjednávanie a na štrajk.

➤ **Zákonník práce upravuje:**

- ☺ **individuálne pracovnoprávne vzťahy** v súvislosti so zamestnávaním fyzických osôb právnickými alebo fyzickými osobami (t.j. medzi zamestnávateľom a zamestnancom),
- ☺ **kolektívne pracovnoprávne vzťahy** (medzi zamestnávateľom a zástupcami zamestnancov).

➤ **Účastníci pracovnoprávnych vzťahov sú zamestnávateľ a zamestnanec.**

a) Zamestnávateľ - fyzická alebo právnická osoba, ktorá zamestnáva aspoň jednu fyzickú osobu (buď na pracovnú zmluvu alebo dohodu). Zamestnávateľ vystupuje vo svojom mene a má zodpovednosť vyplývajúcu z týchto vzťahov. Spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti v pracovnoprávnych vzťahoch ako zamestnávateľ vzniká narodením (napr. v dôsledku dedenia). Túto spôsobilosť má aj počaté dieťa, ak sa narodí živé. Spôsobilosť fyzickej osoby na právne úkony je vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať práva a brať na seba povinnosti v pracovnoprávnych vzťahoch ako zamestnávateľ, vzniká dovŕšením 18 rokov veku, dovtedy za ňu koná zákonný zástupca. Ak je zamestnávateľom právnická osoba, robí v jej mene všetky právne úkony štatutárny orgán. Ak je zamestnávateľom fyzická osoba, koná osobne.

b) Zamestnanec je fyzická osoba, ktorá v pracovnoprávnych vzťahoch vykonáva pre zamestnávateľa závislú prácu podľa jeho pokynov za mzdu alebo odmenu. Spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti ako zamestnanec a spôsobilosť vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať tieto práva a brať na seba tieto povinnosti vzniká dňom, keď fyzická osoba dovŕši **15 rokov veku**, zamestnávateľ však nesmie dohodnúť ako deň nástupu do práce deň, ktorý by predchádzal dňu, keď fyzická osoba skončí povinnú školskú dochádzku. Zamestnanec môže uzatvoriť **dohodu o hmotnej zodpovednosti** najskôr v deň, keď dovŕši **18 rokov veku**.

- Fyzická osoba, ktorá nedovŕšila 15 rokov veku, môže výnimočne vykonávať ľahké práce, ktoré svojím charakterom a rozsahom neohrozujú jej zdravie, bezpečnosť, jej ďalší vývoj alebo školskú dochádzku pri
 - účinkovaní alebo spoluúčinkovaní na kultúrnych predstaveniach a umeleckých predstaveniach,
 - športových podujatiach,
 - reklamných činnostiach.
- Fyzickej osobe, ktorá nedovŕšila 15 rokov veku, výkon ľahkých prác povoľuje príslušný inšpektorát práce po dohode s orgánom na ochranu zdravia. V povolení sa určí počet hodín a podmienky, za ktorých sa ľahké môžu vykonávať.
- **Zástupcovia zamestnancov sú:**
 - odborový orgán,
 - zamestnanecká rada,
 - zamestnanecký dôverník,
 - zástupca zamestnancov pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci podľa osobitných predpisov.

Pracovný pomer

- **Predzmluvné vzťahy** - pred uzatvorením pracovnej zmluvy je zamestnávateľ povinný oboznámiť fyzickú osobu:
 - s právami a povinnosťami, ktoré vyplývajú z pracovnej zmluvy,
 - s pracovnými podmienkami,
 - so mzdovými podmienkami.
- **Na uzatvorenie pracovnej zmluvy s mladistvým:**
 - je potrebné lekárske vyšetrenie mladistvého,
 - vyžiadať si vyjadrenie zákonného zástupcu.
- Zamestnávateľ **môže** od fyzickej osoby vyžadovať len údaje, ktoré súvisia s prácou (vyžadovať potvrdenie o zdravotnej spôsobilosti, prípadne psychickej spôsobilosti, len ak to s prácou súvisí).
- Zamestnávateľ **nesmie** vyžadovať od fyzickej osoby informácie o:
 - tehotenstve,
 - rodinných pomeroch,
 - bezúhonnosti (s výnimkou, kde sa vyžaduje bezúhonnosť),
 - politickej, odborovej, náboženskej príslušnosti.
- Fyzická osoba je povinná informovať zamestnávateľa o skutočnostiach, ktoré bránia výkonu práce. Ak ide o mladistvého, je povinný informovať o dĺžke pracovného času u iného zamestnávateľa.

Pracovná zmluva

- **Pracovná zmluva je dvojstranný právny úkon zamestnanca a zamestnávateľa, ktorým sa zakladá pracovný pomer.**
- **Musí byť písomná. Jedno písomné vyhotovenie pracovnej zmluvy je zamestnávateľ povinný dať zamestnancovi.**
- Pracovná zmluva obsahuje:

a) podstatné (nevyhnutné) náležitosti

- druh práce, na ktorý sa zamestnanec prijíma a jeho stručná charakteristika,
- miesto výkonu práce,
- deň nástupu do práce (**je dňom vzniku pracovného pomeru**),
- mzdové podmienky, ak nie sú dohodnuté v kolektívnej zmluve.

b) ďalšie pracovné podmienky

- výplatné termíny,
 - pracovný čas,
 - výmera dovolenky,
 - dĺžka výpovednej doby.
- Ak písomná pracovná zmluva neobsahuje ďalšie pracovné podmienky, je zamestnávateľ povinný najneskôr do jedného mesiaca od vzniku pracovného pomeru vyhotoviť zamestnancovi oznámenie obsahujúce tieto podmienky.
 - V pracovnej zmluve **možno dohodnúť skúšobnú dobu, ktorá je najviac tri mesiace**. Skúšobná doba sa musí dohodnúť písomne, inak je neplatná.
 - Ak osobitný predpis ustanovuje voľbu alebo vymenovanie ako predpoklad vykonávania funkcie štatutárneho orgánu alebo vnútorný predpis zamestnávateľa ustanovuje voľbu alebo vymenovanie ako požiadavku vykonávania funkcie vedúceho zamestnanca v priamej riadiacej pôsobnosti štatutárneho orgánu, pracovný pomer s týmto zamestnancom sa zakladá písomnou pracovnou zmluvou až po jeho zvoľení alebo vymenovaní.
 - **Povinnosti zamestnávateľa.** Odo dňa, keď vznikol pracovný pomer, je zamestnávateľ povinný:
 - prideľovať zamestnancovi prácu podľa pracovnej zmluvy,
 - platiť zamestnancovi za vykonanú prácu mzdu,
 - vytvárať podmienky na plnenie pracovných úloh
 - dodržiavať pracovné podmienky ustanovené právnymi predpismi, napr. ochrana zdravia, bezpečnosť pri práci, kolektívnou a pracovnou zmluvou.
 - Pri nástupe do zamestnania je zamestnávateľ povinný zamestnanca oboznámiť s:
 - pracovným poriadkom,
 - kolektívnou zmluvou,
 - právnymi predpismi vzťahujúcimi sa na prácu ním vykonávanú.
 - právnymi predpismi na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci,
 - ustanoveniami upravujúcimi zákaz diskriminácie.
 - **Povinnosti zamestnanca:**
 - vykonávať práce osobne podľa pracovnej zmluvy v určenom pracovnom čase,
 - dodržiavať pracovnú disciplínu.

➤ **Druhy pracovných pomerov:**

1. **Pracovný pomer dohodnutý na neurčitý čas** (v pracovnej zmluve nebola určená doba trvania).
2. **Pracovný pomer na určitú dobu**, ktorý možno dohodnúť, predĺžiť alebo opätovne dohodnúť najdlhšie na tri roky. Nad tri roky ho možno predĺžiť alebo opätovne dohodnúť napr. s tvorivým zamestnancom vedy, výskumu, vysokoškolským učiteľom a pod.
3. **Pracovný pomer na kratší pracovný čas**, ako je ustanovený týždenný pracovný čas (nemôže sa mu nariadiť práca nadčas). Kratší pracovný čas nemusí byť rozvrhnutý na všetky pracovné dni (pri takomto pracovnom pomere, v ktorom je rozsah pracovného času menej ako 20 hodín týždenne, môže byť daná výpoveď z akéhokoľvek dôvodu, výpovedná doba je 15 dní a začína plynúť dňom doručenia výpovede).
4. **Domácky zamestnanec** - vykonáva dohodnutú prácu doma alebo na inom dohodnutom mieste v pracovnom čase, ktorý si sám rozvrhuje. Pri dôležitých osobných prekážkach v práci mu nepatrí od zamestnávateľa náhrada mzdy s výnimkou úmrtia rodinného príslušníka, nepatrí mu mzda za prácu nadčas, mzdové zvýhodnenie za prácu vo sviatok, nočnú prácu a za prácu v sťaženom a zdraví škodlivom pracovnom prostredí.
5. **Zamestnanec vykonávajúci duchovenskú činnosť** - na pracovnoprávne vzťahy zamestnancov cirkví a náboženských spoločností, ktorí vykonávajú duchovenskú činnosť, sa nevzťahujú ustanovenia o pracovnom čase a o kolektívnych pracovnoprávnych vzťahoch.

➤ **Preradenie na inú prácu.** Zamestnávateľ je povinný preradiť zamestnanca na inú prácu, ak

- zamestnanec stratil vzhľadom na svoj zdravotný stav spôsobilosť ďalej vykonávať doterajšiu prácu,
- tehotná žena alebo matka dieťaťa mladšieho ako 9 mesiacov vykonáva prácu, ktorá ohrozuje jej tehotenstvo alebo materské poslanie,
- je to nevyhnutné podľa lekárskeho posudku alebo rozhodnutia orgánu na ochranu zdravia v záujme ochrany zdravia iných osôb pred nákazlivými chorobami,
- je to potrebné podľa právoplatného rozhodnutia súdu (napr. ak vodič z povolania má zákaz riadenia motorového vozidla, môže dočasne robiť vrátnika),
- zamestnanec pracujúci v noci na základe lekárskeho posudku je uznaný za nespôsobilého na nočnú prácu,
- tehotná žena alebo matka dieťaťa mladšieho ako deväť mesiacov pracujúca v noci požiada o preradenie na dennú prácu.

➤ Zamestnávateľ **môže preradiť** zamestnanca aj **bez jeho súhlasu** na čas nevyhnutnej potreby na inú prácu, ak je potrebné na odvrátenie mimoriadnej udalosti alebo na zmiernenie jej bezprostredných následkov (práca musí byť pre neho vhodná vzhľadom na zdravotný stav, schopnosti, kvalifikáciu a zamestnávateľ je povinný dôvod preradenia prerokovať so zamestnancom).

- **Pracovná cesta.** Zamestnávateľ môže vyslať zamestnanca na pracovnú cestu len s jeho súhlasom. To neplatí, ak vyslanie na pracovnú cestu vyplýva priamo z povahy dohodnutého druhu práce alebo miesta výkonu práce alebo ak možnosť vyslania na pracovnú cestu je dohodnutá v pracovnej zmluve.

Skončenie pracovného pomeru

1) *rozviazaním* - 4 spôsoby:

- a) dohodou,
- b) výpoveďou,
- c) okamžitým skončením,
- d) skončením v skúšobnej dobe,

2) *uplynutím doby* - končí sa pracovný pomer dohodnutý na dobu určitú,

3) *smrťou zamestnanca,*

4) *úradným rozhodnutím*

- ak ide o cudzinca, ktorému končí pobyt na území SR,
- právoplatným rozsudkom - uloženie trestu vyhodenia z územia SR.

- **Skončenie pracovného pomeru dohodou:** Zamestnanec a zamestnávateľ sa dohodnú na rozviazaní pracovného pomeru. Pracovný pomer sa skončí dohodnutým dňom. Dohodu uzatvárajú písomne. V dohode musia byť uvedené dôvody skončenia pracovného pomeru:

- ak to zamestnanec požaduje,
- ak sa pracovný pomer skončil dohodou z dôvodu organizačných zmien. Zamestnancovi vtedy vzniká nárok na odstupné.

- **Skončenie pracovného pomeru výpoveďou:** Výpoveďou môže skončiť pracovný pomer zamestnanec aj zamestnávateľ. Výpoveď sa musí dať písomne a doručiť druhému účastníkovi, inak je neplatná. **Výpovedná doba je dva mesiace.** Ak je daná výpoveď zamestnancovi, ktorý odpracoval u zamestnávateľa najmenej päť rokov, je výpovedná doba tri mesiace. Výpovedná doba začína plynúť prvým dňom kalendárneho mesiaca nasledujúceho po doručení výpovede.

- **Výpoveď daná zamestnávateľom**

Výpoveď daná zamestnávateľom môže byť iba z dôvodov uvedených v Zákonníku práce v § 63:

- a) ak sa zrušuje alebo premiestňuje zamestnávateľ alebo jeho časť,
- b) ak sa zamestnanec stane nadbytočný,
- c) ak zamestnanec stratil vzhľadom na svoj zdravotný stav podľa lekárskeho posudku spôsobilosť dlhodobo vykonávať ďalej doterajšiu prácu,
- d) ak zamestnanec
 - nespĺňa predpoklady ustanovené právnymi predpismi na výkon dohodnutej práce alebo
 - neuspokojivo plní pracovné úlohy a zamestnávateľ ho v posledných šiestich mesiacoch vyzval na odstránenie nedostatkov a zamestnanec ich v primeranom čase neodstránil,
 - sú u zamestnanca dôvody, pre ktoré by s ním zamestnávateľ mohol okamžite skončiť pracovný pomer alebo pre menej závažné porušenie pracovnej disciplíny (v posledných 6 mesiacoch musel byť upozornený na túto možnosť).

- **Výpoveď daná zamestnancom:**
 - a) z akéhokoľvek dôvodu,
 - b) bez udania dôvodu.

- **Zákaz výpovede:** Zamestnávateľ nesmie dať zamestnancovi výpoveď v ochrannej dobe, a to:
 - keď je práceneschopný (pre chorobu alebo úraz),
 - pri povolaní na službu v ozbrojených silách alebo civilnú službu,
 - keď je uvoľnený na výkon verejnej funkcie,
 - keď je zamestnankyňa tehotná, na materskej dovolenke, zamestnanec a zamestnankyňa na rodičovskej dovolenke,
 - keď je zamestnanec pracujúci v noci uznaný na základe lekárskeho posudku dočasne nespôsobilým na nočnú prácu.
 - Zákaz výpovede sa nevzťahuje, ak sa zamestnávateľ ruší alebo premiestňuje.

- **Okamžité skončenie pracovného pomeru: Zamestnávateľ môže okamžite skončiť pracovný pomer so zamestnancom len z týchto dôvodov:**
 - a) ak bol zamestnanec právoplatne odsúdený pre úmyselný trestný čin,
 - b) ak zamestnanec závažne porušil pracovnú disciplínu.
- **Zamestnávateľ môže okamžite skončiť pracovný pomer** iba v lehote jedného mesiaca odo dňa, keď sa dozvedel o dôvode na okamžité skončenie, najneskôr do jedného roku, keď tento dôvod vznikol.

- **Zamestnávateľ nemôže okamžite ukončiť pracovný pomer:**
 - s tehotnou zamestnankyňou,
 - so zamestnankyňou na materskej dovolenke,
 - so zamestnancom alebo zamestnankyňou na rodičovskej dovolenke,
 - s osamelou zamestnankyňou alebo osamelým zamestnancom, pokiaľ sa trvalo starajú o dieťa mladšie ako 3 roky,
 - so zamestnancom, ktorý sa osobne stará o blízku osobu s ťažkým zdravotným postihnutím.

- **Zamestnanec môže okamžite skončiť pracovný pomer z týchto dôvodov:**
 - ak na základe lekárskeho posudku nemôže vykonávať prácu bez vážneho ohrozenia svojho zdravia a zamestnávateľ ho do 15. dní od predloženia tohto lekárskeho posudku nepreložil na inú prácu,
 - ak mu zamestnávateľ nevyplatil mzdu alebo náhradu mzdy do 15. dní po uplynutí jej splatnosti,
 - ak je bezprostredne ohrozený jeho život alebo zdravie.
- Zamestnanec, ktorý okamžite skončil pracovný pomer, má nárok na náhradu mzdy v sume svojho priemerného zárobku za výpoveďnú dobu dvoch mesiacov.

- **Skončenie pracovného pomeru v skúšobnej dobe:** V skúšobnej dobe môže zrušiť pracovný pomer zamestnávateľ aj zamestnanec, a to písomne z akéhokoľvek dôvodu alebo bez uvedenia dôvodu. Písomné oznámenie o skončení pracovného pomeru sa má doručiť druhej strane spravidla aspoň 3 dni pred dňom, keď sa má pracovný pomer skončiť.

Pracovný čas a čas odpočinku

- Pracovný čas zamestnanca je najviac **40 hodín** týždenne. Zamestnanci **mladší ako 16 rokov** majú pracovný čas najviac **30 hodín** týždenne. Zamestnanci **starší ako 16 rokov** majú pracovný čas najviac **37,5 hodín** týždenne. Pracovný čas zamestnanca vrátane práce nadčas je najviac **48 hodín** týždenne.
- **Týždenný pracovný čas sa môže rozvrhnúť:**
 1. *rovnomerne* – na jednotlivé štyri týždne tak, aby rozdiel dĺžky pracovného času pripadajúceho na jednotlivé týždne nepresiahol tri hodiny a pracovný čas v jednotlivých dňoch nepresiahol deväť hodín,
 2. *nerovnomerne* – ak povaha práce alebo podmienky prevádzky nedovoľujú, aby pracovný čas bol rozvrhnutý rovnomerne, môže zamestnávateľ po dohode so zástupcami zamestnancov rozvrhnúť pracovný čas nerovnomerne na jednotlivé týždne, maximálne 12 hodín denne.
 3. *pružný pracovný čas* – môže zamestnávateľ zaviesť so súhlasom zástupcov zamestnancov. Môže ísť o denný pružný pracovný čas, týždenný alebo štvortýždňový. Zamestnanec si sám volí začiatok aj koniec pracovnej zmeny. Pružný pracovný čas sa delí:
 - základný – zamestnanec musí byť na pracovisku najmenej 5 hodín denne,
 - voliteľný – najmenej 1 hodinu.
- **Prestávky v práci:** Zamestnávateľ je povinný poskytnúť zamestnancovi, ktorého *pracovná zmena je dlhšia ako 6 hodín* prestávku na odpočinok a jedenie v trvaní 30 minút. Prestávky sa nezapočítavajú do pracovného času za zmenu.
- **Prácou nadčas** je práca vykonávaná zamestnancom na príkaz zamestnávateľa alebo s jeho súhlasom nad určený týždenný pracovný čas. Zamestnancom s kratším pracovným časom nemožno prácu nadčas nariadiť.
- Práca nadčas nesmie presiahnuť v priemere osem hodín týždenne v období najviac štyroch mesiacov po sebe nasledujúcich. V kalendárnom roku možno nariadiť zamestnancovi prácu nadčas v rozsahu najviac 150 hodín, z vážnych dôvodov možno dohodnúť prácu nadčas najviac 250 hodín ročne.
- **Dovolenka:**
 - a) **Dovolenka za kalendárny rok alebo jej pomerná časť**
 - pripadá zamestnancovi, ktorý pracuje u toho istého zamestnávateľa nepretržite aspoň 60 pracovných dní v kalendárnom roku. Ak pracoval celý kalendárny rok, má právo na celú dovolenku. Ak pracovný pomer netrval nepretržite po dobu celého kalendárneho roka, aj keď odpracoval 60 dní, má nárok na pomernú časť dovolenky, t.j. za každý odpracovaný mesiac 1/12 ročného nároku. (Príklad: pracovný pomer trval od 1.4 do 31.12 - má nárok len na pomernú časť dovolenky a to na 9/12 dovolenky.) Základná výmera dovolenky je najmenej 4 týždne, po 15. rokoch praxe po 18. roku veku je 5 týždňov. Pod týždňom dovolenky rozumieme 7 po sebe nasledujúcich dní.
 - b) **Dovolenka za odpracované dni**
 - patrí zamestnancom, ktorým nevznikol nárok na dovolenku za kalendárny rok ani na jej pomernú časť, pretože nevykonávali v kalendárnom roku u toho istého

zamestnávateľa prácu aspoň 60 dní. Takýmto zamestnancom pripadá za každých 22 odpracovaných dní 1/12 dovolenky. (Príklad: odpracujeme 45 dní - máme nárok na 2/12 dovolenky.)

c) Dodatková dovolenka

- patrí zamestnancom, ktorí celý rok pracujú pod zemou pri ťažbe nerastov, razení štôlní, tunelov, vykonávajú zvlášť ťažké alebo zdraviu škodlivé práce. Títo zamestnanci majú nárok na 1 týždeň dodatkovej dovolenky. Musí sa vyčerpať.

Pracovné voľno s náhradou mzdy

- Zamestnávateľ poskytne zamestnancovi pracovné voľno s náhradou mzdy v sume jeho priemerného zárobku v tomto rozsahu:
 - a) vyšetrenie alebo ošetrenie zamestnanca v zdravotníckom zariadení najviac **7 dní v kalendárnom roku**,
 - b) na preventívne prehliadky súvisiace s tehotenstvom,
 - c) narodenie dieťaťa manželke zamestnanca (nevyhnutný čas na prevoz do zdravotníckeho zariadenia a späť),
 - d) sprevádzanie rodinného príslušníka, zdravotne postihnutého dieťaťa – 7 dní,
 - e) úmrtie rodinného príslušníka (manžel, dieťa – 2 dni a 1 deň pohreb),
 - f) znemožňovanie cesty do zamestnania z poveternostných dôvodov individuálnym dopravným prostriedkom, ktoré používa ťažko zdravotne postihnutý zamestnanec, najviac 1 deň.

- **Pracovné voľno bez náhrady mzdy**
 - a) nepredvídané prerušenie premávky, meškanie pravidelnej verejnej dopravy,
 - b) presťahovanie zamestnanca, najviac jeden deň pri sťahovaní v tej istej obci, najviac dva dni pri sťahovaní do inej obce. Ak ide o sťahovanie pre zamestnávateľa, poskytne sa pracovné voľno s náhradou mzdy.
 - c) vyhľadávanie nového miesta pred skončením pracovného pomeru najviac na jeden poldeň v týždni,
 - d) vlastná svadba, pracovné voľno bez náhrady mzdy sa poskytne na jeden deň.

- **Pracovné podmienky žien a mužov starajúcich sa o deti:**
 - a) ženy nesmú byť zamestnávané prácami, ktoré sú pre ne fyzicky neprimerané alebo škodia ich organizmu, najmä prácami, ktoré ohrozujú ich materské poslanie,
 - b) zoznamy prác a pracovísk, ktoré sú nevhodné, poprípade ohrozujú ženy, tehotné ženy, ženy po pôrode, dojčiace ženy, **ustanoví nariadenie vlády Slovenskej republiky**,
 - c) tehotná žena nesmie byť zamestnávaná prácami, ktoré podľa lekárskeho posudku ohrozujú jej tehotenstvo,
 - d) platí to rovnako aj o matke do konca deviateho mesiaca po pôrode a dojčiacej žene (majú nárok na prestávky na dojčenie),
 - e) ak tehotná žena vykonáva prácu zo zoznamu zakázaných prác, zamestnávateľ je povinný vykonať dočasnú úpravu pracovných podmienok,
 - f) ak úprava nie je možná, zamestnávateľ ženu preradí dočasne na inú prácu, ktorá je pre ňu vhodná,
 - g) ak žena kvôli tomuto preradeniu dosahuje nižší zárobok, poskytuje sa jej vyrovnávací príspevok v tehotenstve a v materstve podľa osobitného predpisu,

- h) ak ženu nemožno z nejakej príčiny preradiť na iné miesto, zamestnávateľ jej poskytne pracovné voľno s náhradou mzdy,
 - i) všetky tieto ustanovenia platia aj pre matky do konca deviateho mesiaca po pôrode a pre dojčiace ženy.**
- Zamestnávateľ môže dať **výpoveď tehotnej žene**, žene na materskej dovolenke, žene alebo mužovi na rodičovskej dovolenke, osamelej zamestnankyni/zamestnancovi, ak sa stará o dieťa mladšie ako 3 roky len výnimočne:
 - a) ak sa podnik ruší alebo premiestňuje,
 - b) ak porušila závažne pracovnú disciplínu,
 - c) ak žena/muž starajúci sa o dieťa, boli právoplatne odsúdení pre úmyselný trestný čin.
 - **Úprava pracovného času:**
 - zamestnávateľ je povinný prihliadať na potreby tehotných žien a žien/mužov starajúcich sa o deti,
 - ak požiada žena alebo muž starajúci sa o dieťa mladšie ako 15 rokov o kratší pracovný čas alebo o inú vhodnú úpravu určeného týždenného pracovného času, zamestnávateľ je povinný im vyhovieť, ak tomu nebránia vážne prevádzkové dôvody.
 - Zamestnávateľ môže zamestnávať tehotné ženy, ženu/muža starajúceho sa trvalo o dieťa mladšie ako 3 roky, osamelú ženu/muža starajúceho sa o dieťa mladšie než 15 rokov **prácou nadčas iba s ich súhlasom**. Tieto ustanovenia sa vzťahujú aj na zamestnanca, ktorý sa osobne stará o blízku osobu.
 - **Materská dovolenka a rodičovská dovolenka:**
 - a)** žene po pôrode patrí **materská dovolenka 28 týždňov**,
 - b)** ak porodila 2 a viac detí alebo ide o osamelú ženu patrí jej **materská dovolenka 37 týždňov**,
 - c)** mužovi starajúcemu sa o dieťa patrí rovnako dlhá dovolenka,
 - d)** **na žiadosť** je zamestnávateľ povinný poskytnúť žene/mužovi **rodičovskú dovolenku do 3 rokov** veku dieťaťa, pre nepriaznivý zdravotný stav **až do 6 rokov** (ak je dieťa ťažko zdravotne postihnuté),
 - e)** žena spravidla nastupuje na materskú dovolenku 6 týždňov pred plánovaným dňom pôrodu, najskôr 8. týždňov pred plánovaným termínom pôrodu,
 - f)** ak sa dieťa narodilo mŕtve, patrí žene dovolenka po dobu 14 týždňov,
 - g)** materská dovolenka v súvislosti s pôrodom **nesmie** byť kratšia ako 14 týždňov a nemôže skončiť alebo sa prerušiť pred uplynutím šiestich týždňov odo dňa pôrodu,
 - h)** ak dieťa umrie počas materskej dovolenky alebo rodičovskej dovolenky, poskytuje sa žene/mužovi táto dovolenka ešte počas dvoch týždňov odo dňa úmrtia dieťaťa a najviac na dobu, keď by dieťa dovŕšilo 1 rok.
 - j)** nárok na materskú a rodičovskú dovolenku má žena aj muž, ak na seba prebrali na základe právoplatného rozhodnutia príslušného orgánu dieťa do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov (osvojenie, pestúnska starostlivosť, alebo dieťa, ktorého matka zomrela),
 - k)** materská dovolenka alebo rodičovská dovolenka sa za takýchto okolností poskytuje odo dňa prevzatia dieťaťa v trvaní 22 týždňov,
 - l)** rodičovská dovolenka sa poskytuje až do dňa, kým dieťa dosiahne 3 roky veku.

- **Prestávky na dojčenie:**
 - zamestnávateľ je povinný matke, ktorá dojčí, poskytnúť okrem pracovných prestávok aj prestávky na dojčenie,
 - pracujúcej matke patria na každé dieťa dve polhodinové prestávky na dojčenie po dobu 6 mesiacov veku dieťaťa a po dobu ďalších 6 mesiacov jedna polhodinová prestávka na dojčenie.

- **Pracovné podmienky mladistvých zamestnancov:**
 - a) zamestnávateľ je povinný utvárať priaznivé pracovné podmienky pre mladistvých zamestnancov podporujúce rozvoj telesných a duševných schopností mladistvých,
 - b) je povinný úzko spolupracovať so zákonnými zástupcami mladistvého zamestnanca,
 - c) zamestnávateľ je povinný viesť evidenciu mladistvých zamestnancov, ktorých zamestnáva,
 - d) výpoveď daná mladistvému musí byť daná na vedomie jeho zákonnému zástupcovi,
 - e) zamestnávateľ môže zamestnať mladistvého iba prácami, ktoré sú primerané jeho fyzickému a duševnému rozvoju a neohrozujú jeho mravnosť,
 - f) poskytuje mu pri práci zvýšenú starostlivosť.

- **Zákaz práce nadčas, práce v noci a pracovnej pohotovosti:**
 - mladiství **nesmú** byť zamestnávaní prácou nadčas, nočnou prácou, pracovnou pohotovosťou,
 - výnimočne môžu mladiství starší ako 16 rokov vykonávať nočnú prácu nepresahujúcu jednu hodinu, ak je to potrebné na ich výchovu na povolanie.

- **Práce zakázané mladistvým zamestnancom:**
 - a) práce pod zemou pri ťažbe nerastných surovín,
 - b) práce pri razení tunelov a štôlní,
 - c) práce neprimerané ich anatomickému, fyziologickému, psychickému stavu,
 - d) práce so zvýšeným nebezpečenstvom úrazu a bezpečnosti,
 - e) zoznam prác a pracovísk, ktoré sú zakázané mladistvým ustanoví nariadenie vlády.

- **Lekárske vyšetrenie:**
 - zamestnávateľ je povinný zabezpečiť, aby mladistvý zamestnanec bol vyšetrený lekárom
 - pred preradením na inú prácu,
 - pravidelne, podľa potreby najmenej raz za rok.
 - mladistvý zamestnanec je povinný sa podrobiť určeným vyšetreniam,
 - pri ukladaní pracovných úloh sa zamestnávateľ riadi lekáorskými posudkami.

- **Dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru.** Zamestnávateľ môže uzavrieť so zamestnancom dva druhy dohôd:
1. **Dohoda o vykonaní práce** - môže ju uzavrieť len s fyzickou osobou, ak predpokladaný rozsah práce nepresahuje 300 hodín v kalendárnom roku. Uzatvára sa písomne, inak je neplatná. V dohode musí byť vymedzená:
 - pracovná úloha,
 - dohodnutá odmena za jej vykonanie,
 - doba, v ktorej sa má pracovná úloha vykonať,
 - predpokladaný rozsah práce.Písomná dohoda o vykonaní práce sa uzatvára najneskôr deň pred dňom začatia výkonu práce.
 2. **Dohoda o brigádnickej práci študentov** - môže ju zamestnávateľ uzavrieť len s fyzickou osobou, ktorá má štatút študenta, aj keď predpokladaný rozsah nepresahuje 100hodín v kalendárnom roku, týždenne maximálne 20 hodín. Uzatvára sa písomne, inak je neplatná. V dohode musí byť vymedzené:
 - dohodnutá práca,
 - odmena za vykonanú prácu,
 - rozsah pracovného času,
 - doba, na ktorú sa dohoda uzatvára.Jedno vyhotovenie dohody o brigádnickej práci študentov je zamestnávateľ povinný vydať zamestnancovi.